

dinar

Numizmatički časopis

dinar

Izdanje Srpskog numizmatičkog društva u Beogradu

3

Novembar
1996

REPRINT

ŽIVOT I DELO NIKOLE TESLE

Hronološki gledano, biografija Nikole Tesle izgledala bi najkraće ovako:

10. jul 1856. Nikola Tesla je rođen u selu Smiljanu u Lici, u porodici srpskog, pravoslavnog sveštenika.
- 1862 - 1866. pohađa osnovnu školu u Smiljanu i kasnije Gospicu.
- 1866 - 1870. završava nižu gimnaziju u Karlovcu.
- 1870 - 1873. pohađa višu gimnaziju, takođe u Karlovcu,
- 1875 - 1878. studira na Višoj tehničkoj školi u Gracu.
1879. prekida studije i radi u Mariboru u jednom tehničkom preduzeću.
1880. nastavlja studije, ali u Pragu.
- 1881 - 1882. radi u Budimpešti u Telefonskom društvu. U tom periodu otkriva obrtno magnetsko polje i polifazne struje.
1882. prelazi u Pariz i zapošljava se u Edisonovoj Evropskoj organizaciji. Ona ga šalje u Strasbourg gde radi oko dve godine.
1884. odlazi u Ameriku, u Njujork. Prvu godinu radi kod Edisona, tada najcenjenijeg pronašlača, i bavi se usavršavanjem lučnih lampi i dinamo-mašina.
1887. patentira asinhroni motore, prenos električne energije, kao i generatore i transformatore višefaznih struja.
1890. radi na generatorima visokih učestanosti, demonstrira stope visokih učestanosti i njihovo fiziološko i svetlosno dejstvo.
1891. patentira transformator za visoke učestanosti.
1892. dolazi u Srbiju. Po prvi put boravi u Beogradu.
1894. eksperimentiše sa prenosom radio-signalisa.
1895. počeo je sa radom prvi agregat na hidrocentrali, urađen prema Teslinom projektu.
1896. završena hidrocentrala na Nijagari i proradio prvi dalekovod do Bataha.
1897. prijavljuje patent bežičnog upravljanja na daljinu.
- 1899-1900. šalje radio-signale na daljinu iz Kolorado Springsa.
- 1900-1905. gradi veliku radio stanicu na Long Ajlendu kod Njujorka.
- 1909-1922. živi u Njujorku. Pronalazi turbinu i više drugih izuma iz oblasti mašinstva.
7. januara 1943. Nikola Tesla umire u Njujorku.

Povodom stogodišnjice rođenja Nikole Tesle i njegovog velikog doprinosa u razvoju elektrotehnike, jedinica za gustinu magnetskog fluksa dobila je zvaničan naziv Tesla (T). Mali broj naučnika imao je ovakvu čast.

Međutim, Nikola Tesla je bio neobičan čovek kako po intelektu, tako i po ponašanju, navikama i nonšalantnom odnosu prema novcu i pronašlascima. O tome je dosta pisano. Za njega su najvažnije bile njegove ideje. Zadovoljavao se njihovim modelovanjem i realizacijom u mislima. Tipičan primer za to je obrtno magnetsko polje i elektro-motor. U njegovim mlađim danima mnoge ideje realizovane su u praksi (hidrocentrala na Nijagari).

U poznjim godinama mnoge ideje ostale su ne-realizovane. Tesla ih je samo nagovestio. Za njih nije više imao vremena. To su iskoristili mnogi drugi naučnici i dobili svetska priznanja. Poznato je Teslino sudjelje sa Belom oko prvenstva na izum radija. Tako je Tesla radio sa X-zracima i pre Rentgena i upotrebljavao visokofrekventne struje za terapiju pre Darsonvala po kome je ta metoda dobila ime.

Veliiki broj Teslinih ideja ostao je zabeležen. Najveći deo zaostavštine čuvá se u Muzeju Nikole Tesle u Beogradu. Mnoge od tih ideja bile su daleko ispred vremena u kojem je živeo pa su aktualene i danas. Tako čuvene Tesline loptaste munje mogu stimulisati naučnike za rešenje problema nuklearne fuzije. Reč je o spajanje jezgara vodonikovih izotopa deuterijuma i tricijuma u jezgro helijuma na visokim temperaturama (reda 100.000 stepeni). Tom prilikom oslobada se ogromna količina energije. Ne-kontrolisana nuklearna fuzija se lako ostvaruje. Kontrolisana nuklearna fuzija omogućila bi rešavanje problema energije za čovečanstvo. Nažalost, tehnički problemi su još uvek preveliki. Možda bi Tesline ideje i tu pomogle.

U čast Nikole Tesle više instituta i fabrika nosi ime ovog velikog naučnika i pronašlača. Poslednji i za našu zemlju veoma značajan takav slučaj odnosi se na Akceleratorsku instalaciju TESLA u Institutu za nuklearne nauke Vinča. Ova instalacija je u završnim fazama gradnje. Prvi snopovi dobije se već tokom 1997. godine. Po njenom kompletnom završetku naši istraživači dobije moćan alat za prodore u više naučnih disciplina.

Dr Milan Orlić

**COMMEMORATIVE COINS
TO MARK THE 140th
ANNIVERSARY OF
THE BIRTH OF
NIKOLA TESLA**

**PRIGODNI KOVANI NOVAC
POVODOM 140. GODIŠNICE RODENJA
NIKOLE TESLE**

Narodna banka Jugoslavije je, u skladu sa Odlukom Savezne vlade o izдавanju prigodnog kovanog novca povodom 140. godišnjice rođenja Nikole Tesle ("Službeni list SRJ", br. 42/96), izdala prigodni zlatni i srebrni kovani novac sa likom Nikole Tesle, naučnika, pronalazača, inženjera i vizionara srpskog porekla, čija su dela izmenila svet i značajno doprinela razvojku i brzom progresu čovečanstva. Teslina dela, a pre svega pronalasci indukcionog motora i polifaznog sistema naizmeničnih struja, koji su otvorili široke mogućnosti za proizvodnju, prenos i korišćenje električne energije, i danas su stubovi na koje se oslanja razvoj savremene civilizacije i svog tvorca su uvrstili u red najvećih izumitelja. Naučna javnost u svetu odala mu je priznanje kao jedinom naučniku iz grupe slovenskih naroda dajući ime TESLA jedinici elektromagnetne indukcije, čime je njegovo ime stavljeno uz slavna imena Kulona, Ampera, Faradeja, Herca i Maksvela i ušlo u elektrotehničku praksu i školske udžbenike u celom svetu.

U načoj zemlji ime Nikole Tesle istovremeno simbolizuje razvitak nauke i tehnike i ideal visokog naučnog morala, čovečnosti i ljubavi prema ljudima i svojoj zemlji.

Obeležavanje 140. godišnjice rođenja u godini u kojoj se obeležava i 100 godina hidrocentralne na Nijagari (na kojoj je samo za građenje generatora iskorišćeno devet Teslinih patentata) prilika je za obilježenje priznanja i izražavanje poštovanja Tesli kao čoviku i čovečevu koju je bio neprocenjivi doprinos razvoju savremene civilizacije.

Društvo "Nikola Tesla" i Institut "Nikola Tesla", koji će godine obeležavaju 60. godinu svog postojanja, muzej "Muzej i Galerija Nikola Tesla", Muzejom Nikole Tesle i Sopstvenim udžbenicima, takođe na odgovarajući način obeležavaju ovu godinu i žele da učestvuju u ovom velikom

Pursuant to the Federal Government's Decision to Issue Commemorative Coins to Mark the 140th Anniversary of the Birth of Nikola Tesla (the "Official Gazette of the FRY", No. 42/96), the National Bank of Yugoslavia has issued commemorative gold and silver coins bearing the portrait of Nikola Tesla, the ethnic-Serb scientist, inventor, engineer and the visionary whose inventions had changed the world and made a major contribution to the development and rapid progress of mankind. Tesla's work, particularly the invention of induction motor and polyphase system of alternating currents that had opened a wide road for production, transfer and utilization of electricity, still represents the pillar of which the development of modern civilization leans and has placed him among the greatest inventors of all times. The international scientific community has paid its respects to him as the only scientist of Slavic origin, by naming the unit of electromagnetic induction after him (TESLA), thus placing his name alongside famous people like Colon, Ampere, Faraday, Hertz and Maxwell and entering it into the professional practice and textbooks the world over.

In this country, the name of Nikola Tesla symbolizes development of science and engineering, and stands tall as the ideal of scientific morality, humanity and love for his countrymen.

Marking of the 140th anniversary of Tesla's birth in the year in which the centennial anniversary of the construction of hydroelectric plant on the Niagara Falls is also being marked (for the construction of which as many as nine Tesla's patents were used to build the generators only), represents the occasion to pay compliments and respects to Tesla as a man and the inventor who has given a priceless contribution to the development of modern civilization.

The Nikola Tesla Society and the Institute "Nikola Tesla" which, this year, will be marking the 60th anniversary of their foundation, together with the Foundation "Nikola Tesla", the Museum of Nikola Tesla and the Serbian Academy of Science and Arts will also be marking these significant jubilees to commemorate the world famous scientist.

TEHNIČKI PODACI**TECHNICAL DETAILS**

Nominalna vrednost Denomination	Legura Alloy	Masa Mass	Prečnik Diameter	Maksimalna količina Maximum Mintage
1000 NOVIH DINARA	Au 900/1000	8.64 g	24 mm	5,000 kom. / pcs.
300 NOVIH DINARA	Ag 925/1000	26 g	38 mm	10,000 kom. / pcs.
200 NOVIH DINARA	Ag 925/1000	13 g	30 mm	10,000 kom. / pcs.
20 NOVIH DINARA	70% Cu, 12% Ni, 18% Zn	9.324 g	29 mm	10,000 kom. / pcs.

PAKOVANJE

- Pojedinačno svaki apoen
- Komplet zlatnog i srebrnog novca
- Komplet srebrnog novca

PACKING

- Single pieces
- Gold and silver coin set
- Silver coin sets

AUTOR - THE AUTHOR

Dragomir Mileusnić, akademski vajar

CENA

Svi primerci ovog prigodnog novca prodaju se po njihovoj nominalnoj vrednosti.

Prodaju vrši:

NARODNA BANKA JUGOSLAVIJE
Ul. Kralja Petra I br. 12
11000 BEOGRAD

PRICE

All coins are being sold at their face value.

Distribution:

NATIONAL BANK OF YUGOSLAVIA
Kralja Petra I no. 12
11000 BELGRADE, Yugoslavia.

NIKOLA TESLA NA JUGOSLOVENSKIM NOVČANICAMA

Jedan ugledni američki numizmatičar, gosp. Edvard C. Rošet, bio je vrlo iznenaden kada je prilikom svoje posete Jugoslaviji u prometu video našu novčanicu od 500 dinara (izd. 1978) sa likom Nikole Tesle. O tome je napisao članak pod naslovom "Američki pronalazač na jugoslovenskom novcu", objavljen i u knjizi "Druga strana medalje", Frederick, Colorado, 1985, str. 106-107.

Gospodin Rošet piše:

Bilo je to kao kad stete starog prijatelja u stranoj zemlji! Njegovo bronzano lice izgledalo je oholo, kao da s prežitom posmatra narod koji se užurbano penjao kaldrmisanom ulicom... Nakon što sam učinio nekoliko snimaka, podigoh pogled i moje se oči susretoše s njegovim.

"Nikola Tesla!", uzviknuh glasno.

Tesla je jedan od naših najčuvanjih građana, rečju mi Melita Miholer, jugoslovenski državni vodnik za turizam.

Prva jugoslovenska novčanica sa likom Nikole Tesle, izdata 1. VIII 1970.

The first Yugoslav banknote depicting Nikola Tesla, dated August 1, 1970

Kolorado Springs smatra Nikolu Teslu za jednog od svojih uglednih građana. Tu postoji Teslin put i Teslin park. I premda je Tesla u Kolorado Springsu živeo samo nekoliko godina, neki od njegovih najznačajnijih eksperimenta vršeni su u ovom planinskom gradu.

Još nekoliko gradova prisvaja pronalazača Nikolu Teslu: Smiljan, gde je rođen 10. jula 1856; Graz, Austrija, gde je dobio svoje tehničko obrazovanje; Prag, Čehoslovačka, gde je nastavio svoje studije na univerzitetu.

U Sjedinjenim Američkim Državama Teslu prisvaja grad Njujork, gde je redizajnirao dinama za Tomasa Edisona i eksperimentisao sa "malom crnom kutijom" koja je sposobna da zatrese velike građevine do

NIKOLA TESLA ON THE YUGOSLAV BANKNOTES

A reputed American numismatist, Mr. Edward C. Rochette, was very much surprised when he, during his visit to Yugoslavia, had seen in circulation the banknote of 500 Dinara (dt. 1978) depicting Nikola Tesla. He wrote an article about that under the title 'An American Inventor of Yugoslav Currency', published also in a book 'The Other Side of the Coin', Frederick, Colorado, 1985, pp. 106-107. Mr. Rochette writes:

It was like meeting an old friend in a strange land! His bronze face looked down in haughty disdain on people as they hurriedly climbed the cobbled walks... Glancing up after taking the picture, my eyes met his.

"Nikola Tesla," I exclaimed aloud!

"Tesla is one of our most famous citizens", explained Melita Miholer, the Yugoslav government guide assigned to our group.

"Well, he is one of ours, too." I countered.

Colorado Springs' claims Nikola Tesla as one of its citizens. There is a Tesla Drive and a Tesla Park. And, although Tesla lived in Colorado Springs for only a few years, some of his most outstanding experiments were carried out in this Colorado mountain city.

Several other cities lay claim to inventor Nikola Tesla: Smiljan, where he was born, July 10, 1856; Graz, Austria, where he received his technical training; and Prague, Czechoslovakia, where he furthered his studies at the university.

In the United States Tesla was claimed by New York City, where he redesigned dynamos for Thomas Edison and experimented with a "little black box" capable of shaking large buildings to their foundations; Niagara

The last from the recent series of Yugoslav banknotes depicting Nikola Tesla, dated March 3, 1994

Poslednja iz serije jugoslovenskih novčanica sa likom Nikole Tesle, izdata 3. marta 1994.

Falls, where he harnessed the great power of its waters; and Wardenclyffe, Long Island, where he built a huge tower capable of transmitting electric power without lines. Not to be left out is Chicago, where he developed equipment to supply all the electricity to light and power the Columbia Exposition of 1893; and Pittsburgh, where

*Kolorado Springs, američki grad u kojem je Tesla živeo nekoliko godina, sedište je najveće numizmatičke organizacije na svetu, ANA - Američko numizmatičko udruženje.

*Colorado Springs, an American city where Nikola Tesla lived for a few years, is also a seat of the world's biggest numismatic organisations, ANA - American Numismatic Association.

vodopadi, gde je zapregao veličanju vode i Vordenklif na Long Ajlendu, učinio toranj koji može da prenosi struju bez fice. Ne treba izostaviti ni to što je napravio opremu koja je snabdevala potrebu za osvetljenje i energetsko kolo izložbe 1892; i Pittsburgh, gde je posao Vestinghausu da usavrši alternativnu struju, ali u Kolorado Springsu je Tesla sa elektro-čudotvorstvom izazvala svetsku pozornost.

Tesla je želio da dokaže teoriju da dok voda na prvi pogled nije provodnik elektriciteta, važeći da atmosferskom visinom postaje sve pojačano. Kolorado Springs, na 6.000 stopa iznad morske razine, pokazao se kao idealna lokacija za eksperimente. Tesla je često osvetljavao noćno nebo učinkom svjetlosti. Uspjevao je da prenosi struju bez kablova i sa udaljenosti od 25 milja. Na jednoj demonstraciji osvetlio je banku sa 300 svjetiljki u mjestu, bez pomoći kablova i sa udaljenosti od 25 milja. Ovaj putnik, sa iste razdaljine, ali slučajno, je gradiček elektro generator.

Dok je bio u Kolorado Springsu, Tesla je živeo u jednoj sobi u Alta Vista hotelu, koji sada zbog kasnije urabavanizacije grada ne postoji, a na čijem se mestu sada nalazi United banka. Hotelsko osoblje Teslu je smatralo ekscentrikom. Odbijao je da za svoj sto u trpezariji primi bilo koga. Kada je ručao, svaki je tanjur, čašu, šolju, tanjirić, nož, viljušku i kašiku brisao različitom čistom salvetom. Kada bi jednu salvetu upotrebio, bacao bi je na pod posle njene jednokratne upotebe. U svojoj je sobi zahtevao novi peškir svaki put kad bi obrisao ruke. Njegov prozor bio je uvek otvoren, kako bi hranio svoje prijatelje - golubove. Tesla je napustio Kolorado Springs kada je osetio potpuno pouzdanje u svoje eksperimente, da bi prihvatio odobrena sredstva od strane J. P. Moragana, u iznosu od \$ 150.000, kako bi nastavio svoje eksperimente u Vardenklifu na Long Ajlendu....

he helped George Westinghouse perfect alternating current transmission; but it was in Colorado Springs that Tesla's genius for electrical wizardry captured worldwide attention.

Tesla wanted to prove a theory that while air at sea level was a virtual nonconductor of electricity, air rarefied by altitude became increasingly conductive. Colorado Springs, at 6,000 feet above sea level, proved an ideal location for his experiments. Tesla often lit the night sky to noontime brilliance. He succeeded in transmitting power without lines. At one demonstration he lit a bank of 300 electric lights, without the aid of powerlines, from a distance of 25 miles! On another occasion, at an equal distance, but quite by accident, he burned out the city's power generator.

While in Colorado Springs, Tesla lived in a single room at the Alta Vista Hotel, a place since given way to urban renewal and now the site of the United Bank. Tesla was considered eccentric by the hotel staff. He refused to share his table in the dining room. When he dined, each plate, glass, cup, saucer, knife, fork and spoon was wiped clean with a different napkin. Each dropped on the floor after serving its singular purpose. In his room, a new towel was demanded every time he wiped his hands. His window was left open to feed his friends - the pigeons. Tesla left Colorado Springs feeling sure enough about his experiments to accept a \$ 150,000 grant from J. P. Morgan to continue them at Wardenclyffe, Long Island....

Muzej Nikole Tesle u Beogradu na reversu jugoslovenske novčanice od 100 dinara, izd. 1994.

Nikola Tesla Museum in Belgrade on the obverse of Yugoslav 100 Dinara banknote dt. 1994

SERIJA JUGOSLOVENSKIH
NOVČANICA SA LIKOM
NIKOLE TESLE

SERIES OF YUGOSLAV
BANKNOTES DEPICTING
NIKOLA TESLA

500 dinara, izd. 1970, 1978, 1981 i 1986.
Osnovna boja: zelena
500 Dinara, dt. 1970, 1978, 1981 & 1986
Basic color: Green

1000 dinara, izd. 26. XI 1990.
Osnovna boja: brown
1000 Dinara, dt. Nov. 26, 1990
Basic color: Brown

1000 dinara, izd. 1991.
Osnovna boja: plava
1000 Dinara, dt. 1991
Basic color: Blue

1000 dinara, izd. 1992.
Osnovna boja: crvena
1000 Dinara, dt. 1992
Basic color: Red

5000 dinara, izd. 1993.
Osnovna boja: svetlobrown
1000 Dinara, dt. 1993
Basic color: Light brown

Inflaciona novčanica od
5.000.000 dinara, izd. 1993
*A 5,000,000 Dinara
inflation note dt. 1993*

10 billion Dinara

10 MILIJARDI DINARA
1993
*10,000,000,000 Dinara
1993*

100 dinara 1994.
Novčanica bez serijskog broja.
100 Dinara dt. 1994
A banknote w/o. Serial Number.

Post-inflatorna izdanja

Post-inflation issues

5 dinara, izd. 1, 1 1994
5 Dinara, dt. Jan. 1, 1994

5 dinara, izd. 3, mart 1994.
5 Dinara, dt. March 3, 1994

Pri kraju kalendarske godine u kojoj obeležavamo četrdesetu godišnjicu Srpskog numizmatičkog društva, dužnost nam je da se ukratko podsetimo na istorijat srpskog numizmatičkog kolekcionsarstva i našeg Društva. Zbog nekompletne i nesredene arhivske grage koju smo nasledili, ostaje nam da detaljniji istorijat SND objavimo nakon kompletiranja dokumentacije koju treba proučiti, što ćemo, nadamo se, uskoro i učiniti.

40 GODINA SND

Interes za numizmatiku u Srbiji postojao je mnogo pre osnivanja našeg nacionalnog numizmatičkog društva. Već u 18. veku za numizmatiku se interesuje Jovan Rajić (1726-1801), a iz istog vremena potiču i prve srpske privatne numizmatičke zbirke za koje znamo - zbirke mitropolita Stefanu Stratimiroviću (1757-1836) i vladike, istoričara i pesnika Lukijana Mušickog (1777-1837). U 19. veku numizmatičkim kolekcionarstvom bave se mnogi predstavnici srpske intelektualne elite: Nikola Janković Vadaški, Stefan Ilija Verković, prota Mateja Nenadović, Avram Petronijević, K. Branković, L. Arsenijević Batalaka, Vladimir Jakšić, Jovan Gavrilović, Janko Šafarik i drugi, takođe i knjaz srpski Milan Obrenović. Sam Šafarik se prilikom sastavljanja "Opisanja stari srpski novaca", pored svoje zbirke koristio sa još 19 privatnih numizmatičkih kolekcija iz Beograda, Šapca, Negotina i Požarevca. A Ljubić je pored zbirke "Njegove Svjetlosti Milana kneza srbskoga" koristio i mnoge druge privatne zbirke, od kojih je svakako najveća i najznačajnija bila novosadska kolekcija jermenskog sveštenika Simona Antoninna.

Entuzijazmom Jovana Sterije Popovića i Janka Šafarika, dolazi takođe do formiranja prve značajne javne numizmatičke zbirke u Srbiji - zbirke Narodnog muzeja, čije je sistematsko formiranje započelo od prvih dana osnivanja Muzeja, 1844. godine. Manje javne numizmatičke zbirke takođe poseduje Beogradsko čitalište i Društvo srpske slovesnosti.

Krajem prošlog i početkom ovog veka u Beogradu, Pančevu i u ostalim vojvodanskim i drugim srpskim mestima, deluje veći broj istaknutih numizmatičara, koji su uglavnom bili povezani sa numizmatičkim društvima u Budimpešti i Beče. Najistaknutiji naši numizmatičari toga vremena bili su poznati privrednici iz Pančeva - Ignat, Hugo i Dorde Vajfert, a pored njih značajniji numizmatičari bili su J. Vujić iz Sente i J. Kritovac iz Sremske Mitrovice.

Između dva svetska rata Beograd postaje izuzetno jak numizmatički centar tadašnje Kraljevine Jugoslavije. Ovde tada deluje veliki broj uglednih numizmatičkih kolekcionara i istraživača: Ljubomir Kovinčević, Stanislav Krakov, Dobrica Matković, Josip Barić, Zarje Marković, Miodrag Davidović, Aca Stanojević, E. Lesić i Jozo Petrović. Ovaj poslednji pokrenuo je u Beogradu prvi numizmatički časopis na našim prostorima - "Numizmatičar, časopis za antički i stari jugoslovenski novac". (Prvi broj izšao je početkom 1934. a drugi broj 1935. godine.)

Velike i poznate numizmatičke zbirke formiraju se i u drugim gradovima širom Srbije - u Novom Sadu (M. Popov), Leskovcu (S. Dimitrijević), Somboru (I. Fraj), Subotici (M. Prokeš), Kikindi (L. Szemza), Beloj Crkvi (K. Beoma), Vršcu (J. Marković) itd.

Jedino numizmatičko društvo u tadašnjoj državi bilo je Numizmatičko društvo u Zagrebu, osnovano 1928. godine. Ostala numizmatička društva Jugoslavije osnivaju se tek nakon II svetskog rata. Najpre u Beogradu i Ljubljani (1956. godine), potom u Sarajevu (1969) i Skoplju (1972).

U Beogradu se, u okviru Saveza filatelisti Srbije, 31. januara 1956. godine sastao inicijalni odbor u cilju osnivanja Srpskog numizmatičkog društva.

BOŽIDAR PAŠKOVIĆ
(1914-1989), član-osnivač SND
sa članskom kartom br. 1

ČLANSKA KARTA FILATELISTA SRBIJE		Br. člana kartice
Filatelistička		
ПРИСТУПНИЦА - УЧИТНИК		
1. Ime i prezime člana	Božidar Pašković	
2. Postava posla u poslu	član filatelista	član filatelista
3. Zanimanje	filatelistička	
4. Telefon za posao	01/220-12-12	
5. Telefon za kuću	01/220-12-12	
6. Broj na adresu posla	01/220-12-12	
7. Od kada koristi	01/220-12-12	
8. Mesto	Beograd	
9. Broj na adresi mesta	01/220-12-12	
10. Pomoćni podaci za prijavu na članstvo		
X 1956. godine		
Božidar Pašković		

Osnivačka skupština Društva održana je 10. aprila 1956. godine, na kojoj su bili prisutni: dr Baja Bajić, Svetozar Dimitrijević, Georgije Orlov, Božidar Pašković, Svetozar Dušanović, Nada Todorović, Kosta Lazarević, Milivoje Urošević, Rajko Šikimić, Dušan Jovanović i Olivera Nedić.

Po usvajaju prvih Pravila Društva, Skupština je izabrala Upravni i Nadzorni odbor, kao i Sud časti. U Upravni odbor ušli su: dr Baja Bajić kao prvi predsednik Društva, dr Svetozar Dimitrijević kao potpredsednik, Božidar Pašković kao sekretar, Dušan Jovanović kao blagajnik, a kao članovi uprave Georgije Orlov, Svetozar Dušanović, Olivera Nedić i Dr Radomir Cvetković. U Nadzorni odbor ušli su: dr Ljubomir Nedeljković, Milivoje Urošević i Hinko Lederer. U Sud časti izabrani su Kosta Lazarević, Rajko Šikimić i Slavko Stojković.

Rešenjem Sekretarijata za unutrašnje poslove NR Srbije br. 7699 od 16. V 1956. godine odobreno je osnivanje i rad Srpskog numizmatičkog društva, sa sedištem u Beogradu, i predviđenim delatnostima na teritoriji NR Srbije, a prema podatim Pravilima sa programom.

Do kraja 1956. godine Društvo je imalo 36 članova, a već 1959. godine u SND je učlanjen 101 član i to: službenika i penzionera 55, zanatlija i domaćica 15, zemljoradnik 1, omladinci i studenti 30.

Krajem 50-ih i početkom 60-tih godina postoji izuzetan entuzijazam uprave i članova Društva. Organizuju se mnoga predavanja iz oblasti numizmatike, objavljaju stručni radovi u raznim časopisima, podnose investitaj o studijskim numizmatičkim putovanjima po zemlji i inostranstvu, propagira se numizmatika po školskim kontaktima. Kontaktira se Sekretarijat za finančne i cijene dozvole za kupovinu zlatnika numizmatičkih vrednosti, a od Narodne banke se zahteva da se papir-

ni novac, koji je povučen iz opticaja ustupi zainteresovanim nakupljačima (po jedna serija). Čak se organizuje "ekskurzija do krovica novca u Topčideru", planira put u Rim i Carigrad...

Predavanja iz oblasti numizmatike i medaljerstva održavaju dr. Sergije Dimitrijević, prof. Nada Todorović, prof. Svetozar Dušanić, dr. Georgije Orlov, akad. slikar Rajko Šikić, dr Baja Bajić i drugi. Članovi Upravnog odbora (S. Dimitrijević, B. Pačković i dr.) podnose izveštaje o svojim posetama numizmatičkim društvima u Zagrebu i Ljubljani, takođe o putovanju po Makedoniji i obilasku makedonskih muzeja. Dimitrijević 1957. godine podnosi izveštaj sa puta u Englesku i Francusku i sa sastanaka numizmatičara u Londonu i Parizu, a 1961. godine o svojim putovanjima po skandinavskim zemljama. Duka Novaković podnosi izveštaj sa puta u Varšavu, a kasnije referat sa puta u Češku i o kontaktima sa numizmatičkim odjeljenjem Narodnog muzeja u Pragu. Rajko Šikić podnosi izveštaj o obilasku italijanskih muzeja, a Hinko Lederer sa njegovih mnogobrojnih prisustvovanja numizmatičkim aukcijama u Beču i drugim evropskim gradovima.

U školama predavanja drže Svetozar Dušanić i Đorđe Novaković, pa se, kao rezultat tih brojnih predavanja "za omladinice" formiraju numizmatičke sekcije u školama "Vuk Karadžić", "Boris Kidrič", "Braća Ribar" i u "Školi u Kosovskoj ulici".

Propagiranje numizmatike vrši se i preko sredstava informisanja ("da blagajnik društva drug Jovanović da oglas u Politici koji će izaći 8. aprila"), a najveći je uspeh bila "akecija" nastupa na Radio Beogradu u programu "Radio vam odgovara". Naime, na jednoj sednici Upravnog odbora smisljeno je i pitanje i odgovor za tu emisiju. Dogovoren je da spiker nazavi: "Jedan slušač iz Beograda postavio je sledeće pitanje - (Pitanje): U našoj se zemlji nalazi vrlo mnogo starog novca koji više manje propada. Da li pored muzeja koji su zainteresovani za prikupljanje tog novca postoji još neka društvena organizacija koja okuplja članove i vrši propagandu za sačuvanje starog novca?" (Odgovor): Postoji. I to pod imenom Srpsko numizmatičko društvo. To društvo osnovano je početkom ove godine sa sedištem u Beogradu, a održava sastanke svakog utorka od 18 - 20 časova u prostorijama Savez filatelisti Srbije, Srpska ul. br. 6/IV sprat. Zainteresovani mogu u to dobi da prime sva potrebna obaveštenja".

Vredni članovi SND uprave, koji su većinom bili osnivači Društva, maksimalno se angažuju u numizmatičkom obrazovanju svojih članova. Najviše kroz brojna predavanja i diskusije, pa i polemike. Najviše predavanja održano je 1968. godine prilikom održavanja izložbe "Novac u Beogradu". Pored beogradskih predavača (Sergije Dimitrijević, Slobodan Dušanić, Miloje Vasić, Ljubomir Nedeljković, Vladimir Kondić i Marko Popović), dva vrlo uspešna predavanja održan je i gost iz Ljubljane - Efrem Pegan.

Ubrzo mladi Vojislav Mihailović (primljen u SND 1956. godine kao 15-godišnji učenik) pokreće u dnevnom listu "Politika" rubriku "Numizmatika", u kojoj od 1970. do 1973. godine objavljuje 170 članaka iz svih oblasti numizmatike. Ovo, kao i dva udarna članka, bogato ilustrovana u boji, objavljena u "Politikinom zabavniku", znatno doprinosi popularizaciji numizmatike kod nas, a isto tako i naglim porastu brojnog stanja našeg Društva - u pojedinim godinama 70-ih čak i preko 500 članova.

Odmah po osnivanju Društva kao prioriteta zadaci određeni su: pokretanje časopisa i osnivanje biblioteke. Već na 1. godišnjoj skupštini donosi se odluka o pokretanju numizmatičkog časopisa. Sledeće godine prikupljaju se dobrovoljni prilozi u cilju obezbeđenja sredstava za štampanje časopisa - "Hinko Lederer dao je 2000.- din, Dušan Jovanović 1000., Olivera Nedić prilog od 100.- din. mesečno, Kosta La-

zarević 3000.-, dr Baja Bajić prilog od 500.- din. mesečno. Sergije Dimitrijević - deset Srba i 25 Rimljana za aukciju. Voja Mihailović 500.- dinara..."

Naredne godine odredene su čak i cene oglasa za prvi broj časopisa, od cele poslednje strane-korica, do 1/4 unutrašnje strane. Istovremeno se ovlašćuju predstavnici SND u Novom Sadu i Nišu da i tamo prikupljaju oglase - "Ovlašćuje se drug Janković Slobodan, precizni mehaničar iz Niša, da u ime Društva, a u vezi sa izlaskom časopisa SND, prikuplja oglase za prvi broj ovog časopisa" - 5.11.1958. Na gudišnjoj skupštini održanoj 23. 4. 1961. vodi se polemika o budućem izgledu tog časopisa. "Mišljenje druga Lederer je da ne treba laksuzirati, drug Dimitrijević smatra da treba izdati lepo opremljen broj, drugarica Todorović Nada predlaže da se radovi prikažu na sastancima pre štampanja". I u godinama koje su sledile, dogovaralo se i pregovaralo o izdavanju časopisa, ali bez uspeha. Sve dok nije 1978. godine izdat prvi broj "Numizmatičara". Najzaslužniji za pokretanje i serioznost uređivanja prvih 15 brojeva "Numizmatičara" bio je prof. dr Stanislav Novaković.

Isto tako je, kasnije, više godina članstvo zahtevalo da se pokrene još jedan časopis Društva koji bi pored stručno-popularnog sadržaja imao i informativni karakter. I ova je želja realizovana, premda tek u 40-godini postojanja, pokretanjem našeg "dinara" u junu o. g.

Biblioteka je svojevremeno bila formirana, ali je kasnije jednostavno nestala. Drugi pokušaj formiranja društvene biblioteke iniciran je pok. Lederer koji je svojim testamentom deo svoje obilac biblioteke poklonio Srpskom numizmatičkom društvu. Testament je izvršen 1980. godine, ali je ovaj poklon, neodgovornom odlukom tadašnjeg rukovodstva Društva, dat Narodnom muzeju, ne na čuvanje nego bespovratno. Mi se nadamo da će naš sadašnji, treći, pokušaj formiranja biblioteke SND biti napokon uspešan.

Sredinom i krajem 1970-ih godina, u vreme pojačanih ideoloških pritisaka vladajuće garniture u kojoj je na čelu SUTP bio Stane Dolenc, dolazi do izvesne politizacije našeg Društva, a što ranije nije bio slučaj. Tada se, za kratko vreme, donose dva nova Statuta, jedan 1978. a drugi 1982. godine, kojima su zamjenjena prethodna, inače vrlo dobra i jasna, Pravila SND. Prijem u članstvo vrši se uz izvesne restrike, a s druge strane sve više se na numizmatičkim sastancima izlažu predmeti koji ne pripadaju numizmatičarima. Stari članovi - osnivači Društva, jedan po jedan se povlače: ili prestaju da budu članovi Društva, ili samo plaćaju članarinu, a na sastanke ne dolaze.

Nešto pojačana aktivnost zabilježena je prilikom proslave 25-godišnjice Društva 1981. godine. Tada se u saradnji sa Narodnim muzejem organizuje izložba "Plakete i medalje", a čuvenom medaljeru Nebojsi Mitriću poverava se izrada jubilarnih plaketa SND povodom 25-godišnjice. Ove su plakete dodjeljivane i narednih godina, zaključno sa ovom, premda su datirane 1981. godinom. Povodom 25-godišnjeg Jubileja Društvo je odlikovano Ordenom zasluga za narod sa srebrnim vencem.

Sadašnje rukovodstvo SND izabrano je na Vanrednoj skupštini Srpskog numizmatičkog društva održanoj 18. aprila 1996. Pokrenuto je niz aktivnosti u cilju oživljavanja delitnosti Društva. Premda imamo pravo da se nadamo da će brojne aktivnosti koje smo preduzeli, i koje smo planirali, dovesti do željenih rezultata, ipak mislimo da se onaj entuzijazam koji su članovi - osnivači našeg Društva pokazali u 50-im i 60-im godinama, teško može ponoviti.

R. Mandić

RIMSKI NOVAC - POČETAK KOVANJA

Za razliku od grčkih gradova koji uveliko kuju mnogobrojne serije vanredno lepih novčića, Rim je dosta kasno usvojio monetarni sistem. Prve rimske monete bile su, u stvari, obični komadi bronce, nemodelovani i neujednačene težine. To očigledno govori o primitivnom trgovackom i ekonomskom stanju prvih stanovnika Rima. Taj prvi rimski novac poznati je pod imenom AES RUDE, a datira se od VI do IV veka pre n. e.

Postepeno je ovaj primitivan način trgovine napušten, pa se kao sredstvo plaćanja počinju upotrebljavati liveni pravougaone ploče - ingoti. Na njima se u početku nalazila preustava bika, što navodi da je opšti pojam bogatstva bio zasnovan na stoci (kao i danas kod nekih afričkih naroda). Od reči "stoka", na latinskom *pecus*, potiče latinski opšti pojam za novac - *pecunia*.

AES rude

Ove ploče počele su prvi put da se liju u III veku pre n. e., a imale su težinu približno 5 funti. Poznate su pod nazivom AES SIGNATUM. Pretpostavlja se da se njihovo pojavljivanje poklapa sa ustanovljenjem veća od tri izdavača novca u Rimu 289. godine pre n. e., ili nešto

ranije. Pomenuti izdavači novca poznati su kao TRESVIRI AERE ARGENTO AURO FLANDO FERUNDO - trojica naimenovanih da kuju bronzu, srebro i zlato. Evo nekoliko tipova predstava na tim pločama:

1. Bik sa obe strane
2. Štit sa grhom na obe strane
3. Dva polumeseca okrenuta spolja
4. Orao na munji - pegaz
5. Slon - svinja
6. Mač - sahljarka
7. Klas žita - tronožno postolje
8. Tronožni žrtvenik - sidru
9. Trozubac - kaducej (glasnički štap)
10. Trozubac - delfini
11. Petlovi, zvezde - trozubac, delfini

Ubrzo se pojavljuje i prvi okrugli liveni novac. Ustanovljuju se paritetni odnosi novca, što se na samom novcu utvrđuje propisanim oznakama.

Ingot težine 1650 g

Osnovna novčana jedinica je bila AS, pored koje su bile i slijedeće nominale:

Naziv apoena	Oznaka vrednosti	Težina g	Proporcija prema AS-u
AS	I	272,82	12 uncija
SEMIS	S	136,41	6 uncija
TRIENS	OOOO	90,94	4 uncije
QUADRANS	OOO	68,26	3 uncije
SEXTANS	OO	45,47	2 uncije
UNCIJA	O	22,735	

Po nekim autorima ovaj tip novca počinje da se lije oko 300. a po drugima 289. godine pre n. e. U svakom slučaju, ovaj novac se jedno vreme preklapao sa četvrtastom livenim ingotima. Ovaj tip novca naziva se AES GRAVE - gravirani as. Na novcu su najčešće pred-

As grave

stave Janusa, Minerve, Herkula, Apolona, Merkura, Belone itd., dok je na reversu ili ponovljeni lik božanstva, ili kljun od broda - *biga*. Sličan novac rađen je i oko Rima u gradovima Lacijs, Etrurije, Umbrije, Picenuma, Apulije, Kampanije itd.

Od ovog momenta počinje ubrzani razvoj rimskog novčarstva. Već je 286. godine AS sveden na polovicu svoje težine i poznat je kao AS SEMI - LIBRAL. Smanjenje težine se nastavlja, tako da as oko 217. godine teži samo 1 uncu ili rimsku livru težine od 327,45 g

Livenje se zamjenjuje kovanjem, dok se na reversu iznad kljuna lade upisuje "ROMA". Pred kraj kovanja, 89. godine pre n. e., ovaj tipa novca ima težinu 1/2 uncije. Rim sve više postaje značajna sila i samim tim ukazuje se potreba za kovanjem srebrnog i zlatnog novca.

Ekspanzija Rima prema južnoj Italiji zahtevala je novac koji će spremno biti prihvaćen u gradovima Velike Grčke, koji su već imali svoju ustaljenu valutu. Taj novac, srebrna DIDRAHMA, poznat je kao ROMANO CAMPANION, a kovoao se u raznim gradovima Grčke, sa natpisom "ROMANO".

AR didrachma c. 269. god. pre n. e.

Predstave na ovom novcu su: Mars, Apolon, vučica sa blizancima, Janusova glava, dioskuri Kastor i Poluks. Kuje se i zlatni novac sa predstavom zakletve.

Ove tipove novca uskoro zamenjuje tip novca na kojem je prikazana galopirajuća kvadriga koju vozi Jupiter. Taj tip novca naziva se QUADRIGATUS.

Quadrigatus

Osnivanjem kovnice novca JUNO MONETA u Rimu 268. godine pre n. e. započinje prvo kovanje autentičnog rimskog srebrnog novca po imenu DENARIUS.

O tome u sledećem broju načeg časopisa

VICTORIA CAESARIS iz Sirmiuma

Osnovano se može prepostaviti da je ponovno otvaranje kovnice u Sremskoj Mitrovici, u kasno leto 351. godine, usledilo nakon prodora Magnencija u Panoniju. Konstancije II se, naime, nije mogao pomiriti sa verovatnoćom da cela sisačka kovnica padne u ruke usurpatora, a s druge strane su mu i bila neophodna dodatna novčana sredstva baš za finansiranje rata protiv istog. Tako je deo personala sisačke kovnice preseljen u Sremsku Mitrovicu, koja je u septembru 351. godine nastavila da kuje za Konstanciju II i za Konstanciju Galu. Da je preseljeni personal nastavio da kuje iste tipove bronzanog novca koji su kovani i u okviru sisačke kovnice, dokazuju poznati komadi sa reversom FEL TEMP REPARATIO (feniks na piramidi) i VICTORIA AUGUSTORUM (Viktoria u leve sa vencem u svakoj ruci) RIC, Sirmia, br. 25 - 27.

Ova kovanja su krajnje retka jer su kovana samo kratko vreme. U uverenju da je u novootvorenoj kovnici u Srem. Mitrovici kovan i dosada nepoznati revers iz sisačkog repertoara VICTORIA CAESARIS (RIC, Siscia, br. 315-317), godinama sam tragač za takvim komadom. Moja upornost nije bila uzaludna jer sam uspeo svoju zbirku da dopunim sa jednim takvim primerkom kovanim za Konstanciju II. Komad je izuzetno dobro očuvan, pa je samim tim i svaka dvojba isključena.

Takode bih samo potvrdio postojanje RIC-ovog broja Sirm. 27, do sada poznat iz Numismatische Berichte aus Oesterreich, a s obzirom da se i takav komad nalazi u mojoj zbirci.

Marko Terek

VARVARSKO PODRAŽAVANJE ANTIČKOG NOVCA

Kod naših numizmatičara gotovo da ne postoji interes za skupljanjem varvarskih imitacija antičkog novca, a razlog je verovatno nedostatak stručne literature za ovu oblast. Cilj mog rada je da informiše mlade numizmatičare o ovoj vrlo interesantnoj numizmatičkoj oblasti. Osnovni materijal koji sam u radu koristio potiče iz raznih aukcionih kataloga.

U zemljama Evrope sa jakom numizmatičkom tradicijom (Austrija, SR Nemačka, Švajcarska), a do čijih aukcionih kataloga najčešće dolazimo, znatan je interes za sakupljanje ovog materijala, pa se gotovo na svakoj većoj aukciji nudi između deset do dvadeset ovih imitacija. U ovim zemljama, i inače, zbirka antičkih imitacija formira se, po pravilu, paralelno sa regularnim kovanjima antičkog novca.

Varvarima su antički Grci i Rimljani nazivali sve strance, a za koje su smatrali da su na nižem kulturnom nivou od njih. Varvarski narodi podražavalji su novac Grčke, Rima - republike i carstva, i novac Vizantije. U ovom prvom delu mog članka obradio sam *podražavanje kovanja grčkog antičkog novca*. Teško je prezentirati sve imitacije, a moguće je da se pojavi i neka nova vrsta, pa sam se bazirao na onima koje se najčešće pojavljuju na aukcijama.

Od grčkog novca podražavan je novac kraljeva, gradova i pojedinih kolonija. Sredinom II veka pre n. e. Istočni Kelti počeli su sa kovanjem sopstvenog novca. Bili su nastanjeni na celom Balkanskom poluostrvu, a naročito u donjem toku Dunava. Uz uše Save živilo je pleme Skordiska. Kovanje su počeli podražavanjem tetradrahmi Filipa II. U prvoj fazi podražavanja imitacije su bile skoro iste sa originalima, naravno u nešto grubljem stilu, a kasnije su predstave sve više varvarizovali, kao i legende. Stil je bio

sve grublji, jer je u kasnijim fazama kao predložak korišćen već imitirani novac. Kod ove vrste sreću se, usled upotrebe, jako izlizani komadi, koji su radi potvrde kvaliteta metala (stebra) kontramarkirani. Usled daljeg varvarizovanja dolazi do udaljavanja od prototipa i stvaranja originalnog novca za koji se ne može reći da je podražavanje tudeg novca.

Tetradrahme Filipa II (359-336) imaju na aversu Zevsovu glavu, a na reversu konjanika i natpis ΦΙΛΙΠΠΟΥ·ΠΟΥ. Takode su podražavane drahme i tetradrahme Filipa III (323-317). Na aversu je Herakleova glava sa lavljim skalpom, a na reversu Zevs sedi na prestolu sa orlom i skiptrom. Legenda je: ΦΙΛΙΠΠΟΥ / ΠΑΣΙΛΕΩΣ. Ova legenda je često varvarizovana. Podunavski Kelti imitirali su drahme i tetradrahme Aleksandra III (336-323). Na aversu je Herakleova glava nadesno, a na reversu Zevs na prestolu sa orlom i skiptrom (sl. 1). Od helenskih izdanja najčešće je kopiran gore navedeni novac grčke makedonske dinastije. Drahme Aleksandra III, pored Kelta, podražavali su i Dačani i Geti.

Sl. 1. Drahma Aleksandra III

Novac je podražavan u svim metalima: zlatu, srebru, bronzi i bakru, a raden je i u varijanti suberata. Srebrni novac imao je slab kvalitet - nizak sadržaj srebra - ili je bio kovan od bakra sa srebrnom prevlakom (nekad i zlatnom). Poznat je i primerak zlatnog statera Aleksandra III (sl. 2). Na aversu je varvarizovana Atinina glava sa korintskim šlemom nadesno. Na reversu je Nika sa vencem. Na levoj strani polja nalazi se trozubac i venac. Le-

Sl. 2. Zlatni stater Aleksandra III
Legenda: ΑΛΕΞΔ(ΡΟΥ)

Dačani i Geti podražavali su bronzani tetrahalkon makedonskog vladara Kasandera (316 - 297). Na aversu je Apolonova glava sa lovovim vencem. Na reversu je tronožac. Legenda: ΒΥΣΙΕΩΣ / ΚΥΣΣΕΥΝΗ.

Drahma Ariaratesa V (163-130) iz Kapadokije takođe je imitirana. Na aversu je glava sa diademom a na reversu Atina sa Nikom, vencem i kopljem. Legenda je nejasna, varvarizovana.

Novac je najviše podražavan na teritoriji Panonije, Dakije i Mezije. Podunavski Kelti u Meziji podražavali su novac Audoleona (315-285) kralja Peonaca. Na aversu je glava sa lovovim vencem na desno. Na reversu je konjanik. Legenda: ΑΒΔΩΛΕΩΝ - ΤΟΣ. Interesantna je i tetradrahma Patraosa (335-315), takođe kralja Peonije. Na aversu je jako varvarizovana Apolonova glava (sl. 3) sa lovovim vencem, a na reversu konjanik sa šlemom i kopljem. Na tu leži pobedeni neprijatelj. Legenda je: Π - ΑΤ - ρ[ΑΟΥ] ili ΠΑΤΡΑΟΥ.

Sl. 3. Tetradrahma - tip Patraos

U Sarmatiji su podražavane drahme Demetriusa I iz Sirije (162-150). Na aversu je glava sa diademom, a na reversu rog izobilja. Natpis je varvarizovan.

Od Lizimahosa (323-281), kralja Trakije podražavana je tetradrhma i zlatni stater. Na tetradrhami je na aversu Aleksandrova glava sa dijadrom i Amonovim rogom, a na stateru Lizimahosova glava nadesno. Na reversu je Atina na prestolu nalevo sa Nikom, kopljem i štitom. Levo i desno je natpis ΒΑΣΙΛΕΩΣ / ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ ili varvarizacija istog.

Takođe je podražavan novac Larise, Apolonije, Dirahiona, Damastiona, Atine, Tasosa, Kardie... Na staterima Larise (podražavali su ih Skordisci) je anfisna predstava Apolonove glave, a na reversu konjanik sa šlemom ukrštenim trakom. (sl. 4)

Sl. 4. Bilon stater (subarath) Larise

Podražavane su kovanja Apolonije i Dirahiona. U prvoj fazi u nominalama statera, a kasnije u vrednosti rimskog viktoria. Na aversu je predstava krave i teleta, a na reversu sa dve linije omeden kvadrat sa cvetnim lejama (Alkinovi vrtovi). Legende su date u različitim varijantama ΑΠΙΩA ..., odnosno ΔΥΡ ...

U Iliriji je kovana tetradrhma Damastiona (sl. 5) sa predstavom muške glave nadesno i tronošcem na reversnoj strani.

Sl. 5. Tetradrhma Damastiona

U Maloj Aziji je oko 400. godine pre n. e. podražavana su, od strane Kelta, tetradrhma Atine. Glava Atine sa šlemom nadesno, a na reversu sova nalevo, pozadi palmina grančica ili neki od drugih omiljenih Atininih atributa.

Podunavski Kelti imitirali su poludrahmu Kardie (oko 465. pre n. e.) u Trakiji. Aversna predstava je prednji deo tela lava sa glavom na levo. Na zadnjoj strani je predstavljen četvorodelni kvadrat sa dva uzvišena i dva udubljena polja.

Kod imitiranja Tasosa kovana je tetradrhma sa Dionisovom glavom koja je ukrašena bršljenovim vencem. Na reversu je figura Heraklea (sl. 6). Natpis je varvarizovan.

Sl. 6. Tetradrhma Tasosa

Pomenuo bih još interesantno kovanje kolonije Sinope (oko 300. pre n. e.) i provincije Makedonije pod rimskom upravom (158-146. pre n. e.). Drahma Sinope najverovatnije je podražavana u Galatiji. Na prednjoj strani je glava nimfe Sinope nadesno, a na reversnoj strani je orao kako kljuje delfina. Legenda: SINΩ (sl. 7).

Dačani i Geti kovali su tetradrahu - tip MAKEDONON PROTES. Na aversu je Artemidina bista

Sl. 7. Drahma Sinope

na makedonskom štitu. Sa zadnje strane novca je tojaga u hrastovom vencu i natpis ΠΛΛΔΔΟ - ΠΙΩΩΗΣ (sl. 8).

Sl. 8. Tetradrhma Makedonije pod rimskom upravom

Zaključak bi bio sledeći: poređenjem predložaka - originala i imitacija - razlike su očigledne. Likovi i predstave na imitacijama su grublje nego na originalima i niže likovne vrednosti. Što se legendi - teksta tiče, i tu su velike razlike: slova su grublja, rasplinuta, a vrlo često je legenda nečitljiva, jer neka slova nedostaju. Nekada je tekst isписан retrogradno. Kod potpune varvarizacije teksta to je proizvoljna stilizacija crtica i tačkica. Pored svega gore navedenog u najvećim i najvrednijim numizmatičkim zbirkama, a koje se citiraju u stručnoj literaturi, uvek su prisutne i imitacije. One, u nekoj svojoj naivnosti, imaju specifičnu draž i lepotu.

Moj predlog numizmatičarima je da ovaj atraktivni antički novac skupljaju i sistematski proučavaju!

SRPSKI SREDNJOVEKOVNI NOVAC - III

• SLOVNE OZNAKE NA SRPSKOM NOVCU •
• KRALJ MILUTIN • PROTIV KRALJ KONSTANTIN • UROŠ III DEČANSKI

čekić u rukama kovača. Kiješta se od udaraca decentriraju, pa se to prenosi na novac. Od tih novčića ne moguće (sem namerno) dobiti loš otkov iz srednjovekovnih kovnica izlazilo je mnogo više loših nego dobro kovanih novčića. U proizvodnji novca jasno se razlikuju dve faze: izrada kalupa i otkivanje.

Novčićima je mnogo veća stručnost i utiče. Tekst i predstava na novcu, zbog svojih propagandnih osobina, potrebuje vladara, te su kalupari morali da radi u njihovoj fizičkoj blizini. Pripremanje pločica i otkivanje novca potrebuje su za razvijeni ekonomski, tehnički i sigurnosni uslovi. Zato su uz rudnike nicali i gradovi koji su vremenom postali sredinom proizvodnje, odnosno omogućilo otvaranje novih rentabilnih rudnika, kao i topionice i kovačnicu uz vlastite zemlje. Što su se zatvarala stara i otvarala nova na istom rudnom mlu. Orlo za topionice vremenom je postao znakom grada. Povećanje unutrašnje stabilnosti Raške početkom XIV veka smanjilo je potrebu za velikim brojem novčića, čime je omogućilo osnivanje novih rentabilnih rudnika, kao i topionica i kovačnica uz vlastite zemlje. Svaka kovnica mora da odgovara za kvalitet svoga proizvoda. U svim zemljama i u svim kovnicama novčići su na novac neke oznake (sigle) da bi se razlikovali proizvodi. Te oznake su bili različiti od predstave, u dnu zastave, ispod nogu vladara ili njegovog konja, na one slobodne površine predstavom ili tekstrom. Mnogo različitih slovnih oznaka u raškom novčarstvu javlja se za vladavine kralja Dušana. To pokazuje koliko je bilo tih privremenih kovnica i kako su ih lako ekonomski interesi vlasnika stabilnost države za njihovih vladavina.

Na kraju XII veka gubi se polako unutrašnja stabilnost države a sa njom nestaju i slovne oznake. Kontrolu nad vlastima i vlastima velikima koji kontrolisu rudnike. Oznaka još ima (najčešće R-V) ali to ne može biti oznaka kovnice. Neke oznake smatraju da to R-V znači REX VUKAŠIN što odgovara, načinom raspisivanja, vlastiluku vladara, a ne vlastiluku (negativnim samostalnim kovanjima). Kovnica ponovo prelazi u utvrđene gradove. Slovne oznake nalaze se još na nekim vrstama kneza Lazara i Stefana Lazarevića da bi potom potpuno nestale sa raškog novca. O unutrašnjoj stabilnosti sadrži se u pojedine delove nekadašnje Raške, i to samo u određenim kraćim vremenskim intervalima.

Na pitanje gde su se nalazile kovnice, gde su radile i sa kojim kapacitetom, vrlo je teško ozbiljno odgovoriti, jer pisanih podataka nema. Mnogi numizmatičari polučavali su da odgovore koja slova odgovaraju kojoj kovnici, ali ih to nije daleko odvelo. Drugi su u slovnim oznakama pokušavali da vide neka druga značenja kao što su inicijali zakupca vlasnika kovnice ili obeležavanje određene oznake ostaju u steri pretpostavki. Na raškom novcu pojavljuje se i puno imena grada u kome se kuje novac: Novo Brdo, Zvečan, Prizren, Skoplje, Srebrenica, Rudnik, Rudije i Smederevo. Ta tako precizna oznaka kovnice pojavljuje se u nestabilno vreme po Rašku državi - sasvim suprotno od slovnih oznaka.

**MILUTIN
STEFAN UROŠ II
kralj 1282-1321**

(nastavak)

Milutin je umro 29. X 1321. g. posle duže agonije u nemanjičkom dvoru Nerodimlju. Nedefinisano deljenje nasledja dovelo je do kraljevskog haosa za vreme zagrebačkih svečanosti. Sahranjen je u svojoj zadužbini u Banjskoj da bi oko 1322. g. moći bile prenesene u Sofiju. U Sofiji su prenesene oko 1325. g. gde se i sada čuvaju u crkvi "Sveta nedelja". Srpska crkva ga smatra za sveca. U dokumentima iz njegovog vremena nazivaju ga "sveti kralj".

Novac kralja Milutina

1. a) S STEFAN UROSIVS REX
ī ī
• 20 / 2,14 LJ (IV-8), J(13)

Velika oscilacija u težini ukazuje na to da je ova varijanta jako dugo kovana. Uočljiva je paralela sa novcem opisanim kod kralja Dragutina pod 1c od koga se razlikuje samo po imenu. Ta paralela navodi neke numizmatičare da obe vrste smatraju Milutinovim, dok drugi oву vrstu pripisuju Stefanu Urošu I.

b) od varijante a) razlikuje se samo po tome što je tekst rezan lepim specifičnim dekorativnim slovima. Prosečna težina je stabilna.
21 / 2,10 LJ (-), J(14)

c) VROSIVS (S S)TEFAN REX
ī ī
20 / 1,95 LJ (IV-18), J(12)
Dekorativna slova

2. Razlikuje se od prve vrste pošto vladar nosi krunu

a) S STEFAN VROSIVS REX
īc īc
21 / 2,09 LJ(IV-19), J(-)

5. S STEFAN VROSIVS REX
īc īc / īR OWS
21 / 1,96 LJ(IV-23), J(17)

9. VROSIVS REX
20 / 2,23 LJ(--), J(20)

b) Razlikuje se od varijante a. po velikom krstu urezanim kao deo donjeg dela kopljia zastave
22/2,03 LJ(IV-21), J(15)

3. Razlikuje se od prve vrste što na licu novca izmedju vladara i svetitelja umesto zastave стоји krst.

S STEFAN VROSIVS REX

īc īc

a) jednostruki krst
20 / 2,0 LJ(V-2), J(-)

6. S STEFAN VROSIVS REX
īc īc
21 / 2,00 LJ(V-3), J(-)

Ovo je jedini novac tipa matapanja gde titula nije duž zastave, odnosno krsta, već ide kružno kao i ceo tekst.

7. MONETA REGIS VROSI

īc īc

a) vltka figura vladara
20 / 2,23 LJ(VI-9), J(19)

b) dvostruki krst
20 / 2,27 LJ(IV-6) J(16)

b) široka figura vladara
20 / 2,17 LJ(VI-8), J(21)

v) žezlo sa dvostrukim krstom
21 / 2,14 LJ(VI-10), J(22)

a) jednostruki krst
20 / 1,81 LJ(IV-20), J(-)

b) dvostruki krst
20 / 1,19 LJ(IV-23), J(17)

8. VROSIVS REX

īc īc

21 / 2,05 LJ(VI-12), J(25)

10. STEFAN REX

īc īc

20 / 1,92 LJ(VI-4), J(10)

Na osnovu datovanih ostava može se tvrditi da su vrste 7, 8, 9, i 10 kovane najranije na početku XIV veka. Očigledna je sličnost izrade vrste 9 i 10 tj. da su radjene od istih rezaca kalupa. Zbog imena Stefan vrsta 10 pripisivana je Dragutinu i služila kao dokaz da su braća koristili iste radionice za izradu novca. Zanatlije tog vremena nisu bile ni materijalno ni društveno u poziciji da biraju za koga će vladara raditi i kada. Novac, odnosno moć, nisu bili predmet dobrovoljnog ustupanja vladaru, makar oni bili i braća. Njihov međusobni rat dovoljan je dokaz za to. S druge strane, prvi deo Milutinovog popularnog imena Stefan u dodatačnoj tradiciji spojeno je sa pojmom kralj Raške. Teško je poverovati da bi Milutin smeo tek tako da se odrekne te tradicije. Mnogo je verovatnije da Milutin nije prestajao da kuje novac sa imenom Stefan, a pritom je kovao iste vrste sa imenom Uroš. Na to nedvosmisleno ukazuju pojedini primerci novca sa različitim imenima, a istih predstava koje je očigledno rezala ista ruka kalupara.

11. S STEF(AN) KARVLVS REX

īc īc

21 / 2,03 LJ(V-5), J(11)

Ovaj novac razvrstan je kao Milutinov pre svega po sličnosti izrade sa vrstama 7-10 "Caro" na latinskom znači drag, mio, što bi moglo da bude prevod na latinski Dragutinovog ili

Milutinovog imena. (U tom slučaju to bi bila jedina novčana vrsta u Raškoj na kojoj nije titуларно ime vladara.) Postojanje ugarskog kralja Karla Roberta (1310-1342) sa sličnim imenom još više dovodi do opredeljenje u sumnju. (To bi onda bio jedini ugarski novac tipa matapanata). Ne treba izostaviti ni mogućnost da je to falsifikat - divlje kovanje tj. kovanje mimo kontrole vladara.

12. --

15 / 0,84 LJ(--), J(23)

I za ovu unikatnu vrstu može se posumnjati da je rezultat divljeg kovanja u trnutku pada Srema. Na to ukazuju njegove dimenzije i nedostatak teksta (takve dimenzije postoje kod Madara). I jedno i drugo nije postojalo u raškom novčarstvu do tada.

13. VROSIVS REX

16 / 1,15 LJ(VI-14), J(24)

KONSTANTIN protiv kralj 1321.

U istorijskim izvorima pominje se, sa vrlo oskudnim podacima, tek pred kraj Milutinove vladavine. U trenutku očeve smrti upravlja Zetom. Odmah se proglašava za kralja sa vojskom polazi da sredi odnose u zemlji. Poražen od Stefana sklanja se u Zvečan. Pri bekstvu iz grada gine. сахранjen je u Zvečanu.

Samostalno vlast delom Raške suviše kratko, zauzet problemima oko preuzimanja vlasti, da nije imao vremena da misli na kovanje novca. Mogućnost da je Konstantin kovao postoji. Ni za jednu novčanu vrstu nema osnova da se njemu pripiše.

**Stefan Uroš III
Dečanski
kralj 1321 - 31.**

Stefan, najstariji sin kralja Milutina, prvi put se pominje kada je na čelu očeve delegacije otišao 1295. g. kanu Nogaju kao garancija mira. Kod Mongola Stefan ostaje sve do Nogajevе smrti 1299. g.

Stefan je bio zvanični prestolonaslednik i oblasni gospodar Zete kada je 1314. g. pokušao da zbaci oca sa prestola. Neizvesnost oko nasledja prestola koju je izgleda kralj Milutin namerno podsticao, kao i nezadovoljstvo vlastele prekidom Milutinove osvajačke politike svakako su doprineli pobuni. Milutin, na vreme obavešten, ozbiljno shvata dogadjaje i sa vojskom hita ka Skadru. Do sukoba nije došlo jer je Milutin privoleo sina na predaju. Za kaznu, Stefan je oslepљen i sa porodicom proteran u Carigrad.

Kasnije se pokazalo da oslepљenje nije bilo potpuno. Uspeva tek 1320. g. da izmoli od oca odobrenje za povratak u Rašku.

Kralj Milutin dobio je moždani udar i oko dva meseca bio u agoniji. Pitanje naslednika nije bilo jasno rešeno što dovodi do vojnog sukoba pretendenata: Stefana, Konstantina i Vladislava II. Svako od njih se proglašava za kralja Raške.

Stefan se našao u centru zemlje. Uz pomoć dvorske vlastele i uz saglasnost crkve okuplja očevu plačeničku vojsku. Konstantin, koji po Stefanovom izgnanstvu upravlja Zetom polazi na brata. Do sukoba je došlo kod Zvečana. Poraženi Konstantin sklonio se u grad, a pri pokušaju bekstva gine. Vladislav II koristi haos oko Milutinove smrti da pobegne na svoje stare posede. Iako podržan od Ugarske i Bosne, posle gubitka Rudnika 1324. godine obustavlja dalju borbu. Povlači se u Ugarsku gde mu se gubi trag.

Dinastički sukob u Raškoj iskoristio je bosanski ban Stefan II Kotromanić, sestrić Vladislava II, da pripoji sebi deo Huma (Hercegovina). Kasnije pokušava da osvoji ceo Hum, ali ga u tome sprečava raški prestolonaslednik Dušan, oblasni gospodar Zete.

Stefan ostaje udovac, pod nejasnim okolnostima, i ubrzo se ženi vizantijskom princezom Marijom Paleolog. Vodi miroljubivu politiku što navodi Bugarsku i Vizantiju da sklope savez protiv njega. Da bi izbegao da saveznici sastave vojske, Stefan polazi u susret Bugarima i kod Velbužda (Čustendila) 28. 7. 1330. godine strahovito porazi i zarobi bugarskog cara Mihajla Šišmana. U bici se istakao

Dušan predvodeći očevu konjicu. Stefan nije iskoristio pobedu za teritorijalno širenje već se zadovoljio da na bugarski presto dovede Mihajlovog sina Jovana - Stefana iz braka sa njegovom sestrom Anom. To je izazvalo ogorčenje vlastele što navodi Dušana da zbaci oca sa prestola.

Stefan je zatvoren u Zvečanu gde je nešto kasnije i umro. Predpostavlja se da je udavljen po Dušanovom nalogu. Od njegovih zadužbina najznačajnija su Dečani gde je sahranjen a po čemu je kasnije dobio nadimak. Srpska crkva proglašava ga za sveca.

Novac Stefana Dečanskog

1. СТЕФАЊО УРОШЬ КРАЛј ТРЕТИ

16 / 2,26 LJ(VI-18), J(29)

2. СТОФАН КРАЉ

16 / 1,84 LJ(VI-1), J(30)

3. + STEFAN REX

16 / 1,88 LJ(V-24), J(-)

4. С STEПАН STEПАН REX

16 / 1,57 LJ(V-11), J(31)

Za vrstu 4 prepostavlja se da je počeo sa kovanjem Stefan Dečanski, a da je nastavio da kuje Dušan kao kralj.

(Nastavak u sledećem broju)

ODNOSI NADNICA PREMA CENAMA ROBE SREDNJOVEKOVNE SRBIJE XIV Veka

Interesantno je posmatrati odnose nadnica i cena pojedine robe u srednjovekovnoj Srbiji XIV veka. O ovim odnosima ima vrlo malo podataka. Na osnovu ono malo podataka iz literature koji su crpljeni iz arhiva kotorskog, dubrovačkog i dokumenata zadužbina manastira, može se videti, doduše šturo, visina nadnica pojedinih zanimanja, cene neke robe i odnosi naše prema susednoj mletačkoj moneti.

Testament iz Dubrovačkog državnog arhiva koji je ostavio magister Antonius, lekar na dvoru kralja Dušana, pruža nam podatke o njemu da je rodom iz Montefloreia kod Ankone. Godišnja plata mu je iznosila 400 mletačkih perpera, a 1 perper imao je vrednost 12 krstastih groša - dinara.

Gradskom odlukom Dubrovnika od 17. oktobra 1325. godine ustanovljeno je stalno zastupstvo za čitavu Srbiju, tako što je postavljen jedan konzul. On je bio imenovan na godinu dana s platom od 400 perpera.

Iz odredaba Dubrovačkog statuta kod gradnje crkve Sv. Marije ima se protomajstoru dati na Božić cela svinja ili 1 perper, a na Uskrs celog hrava ili 1/2 perpera. Ostalim majstorima na ove praznike davala se 1/4 svinje na Božić i 1/4 brava na Uskrs.

Na dan 20. jula 1303. godine određuje se kapetanu u Župi Dubrovačkoj dnevničica od 3 dinara, svakom od njegovih momaka (mornara) 1 dinar i 6 folara (1 dinar = 30 folara). Imače, nadnice se u prvoj polovini XIV veka kreću između 1/2 dinara sa hranom ili 1 dinar bez hrane, do najviše 40 folara i hrana.

Kotorska grada sadrži podatke o odnosu srpskog krstastog groša prema mletačkom matapanu. Značaj ovog podatka je u tome što on potiče iz Kotora, grada pod srpskom vlašću, te nam može poslužiti kao kontrola podacima koji potiču iz Dubrovnika, gde je moglo doći do stvaranja nepovoljnog tržišnog kursa za srpski novac. Tako iz kotorske grade od 14. februara 1335. godine neki stanovnik Kotora Bogoje Bilanović izjavljuje da Pavlu Buču duguje 97 perpera, s tim da je obavezan da se kod isplate duga drži relacije 4 krstasta groša za 3 matapana ili 32 srpska krstasta groša za 1 dukat, relacija koju često nalazimo i u dubrovačkim dokumentima, gde 1 dukat vredi 2 mletačka perpera.

Ovaj podatak je, dakle, odnos koji je priznavan kao normalan i na teritoriji srpske države. Ima podataka u Dubrovačkom arhivu i za povoljniji odnos u ranijem periodu. Ovo ima i logike znajući da je brškovski dinar u početku njegovog kovanja bio ravan težinski sa mletačkim matapanom, a da je kasnije gubio u masi ~~masi~~. Pad u masi srpskog dinara izazvao je protest kod Milutina koji povlače određene sankcije, što je zabeležio Dante Alighieri u svojoj *Božanstvenoj komediji*.

Kotorska grada sadrži mnoge podatke o transakcijama koje su Kotorani vršili između sebe. Tako u jednom zapisu stoji da neki sluga stupa u službu majstora Nikole Ivanovića na tri godine za platu od 17 perpera u krstastim groševima. Svedeno na jedan mesec, taj sluga je imao platu od 6 krstastih groša, plus stan i hranu.

Iz testimenta uglednog Kotoranina Tome, sina Pavla Tominog, jednog od najposlovnejih ljudi svoga vremena u Kotoru, pisanih 9. decembra 1329. godine u Štimlju na Kosovu na dvoru kralja Stefana Dečanskog, vidi se da carinici Sv. Srda na Bojanu duguju Tomi dva konja u vrednosti od 60 perpera. Jedan konj je, dakle, vredio 30 perpera, odnosno 360 dinara. Interesantno je da se do tog istog podatka dolazi i iz dokumenata zadužbine manastira Sv. Arhangela kod Prilepa, koji se nalazio na južnom delu srpske države. Iz ovog dokumenta može se videti da se ždrebac mogao kupiti za 240, a konj za 360 dinara. U istom dokumentu vidi se da se za jedan dinar moglo kupiti 34 litre žita, odnosno oko 11 kilograma. Jedna oka težila je 4 litre, odnosno 1280 grama. Za perper se moglo kupiti približno jedan tovar žita (1 tovar = 100 oka = 128 kg).

U Dubrovniku je takođe 1327. godine kupljena jedna robinja za jednog konja, jedna krava za jedan mač i jednu sumu dinara, odnosno groša (grossi). Godine 1330. Dubrovčanin Don Lukarić isplatio je nekome Fiorentincu Jovanu sumu od 808 perpera ("yperperi venetorum grossorum") sa četiri šipke srebra ukupne težine od 72 funte i 5 uncii tj. oko 32 kg. Iz prednjeg se može zaključiti da je 1 kg srebra računat na približno 25 perpera odnosno 300 groša.

Iz Kotorskog arhiva značajna je takođe i odluka od 3. januara 1322. godine - Na skupu svih građana odobreno je da se Trifunu Buči proda 1761,5 merica soli, s tim da je ovaj može prodavati u gradu ili izvan njega po ceni od 18 krstastih groša po merici. Pod mericom se podrazumevala mera različita u raznim krajevima, a kretala se od 10 do 40 oka pšenice.

Srpski dinari ili groševi nazivali su se i krstastim groševima, takođe i terminom brškovski groševi, tj. dinari kovani u Brškovu. U jednoj potvrdi Marije, sestre kraljice Jelene, žene kralja Uroša, od 27. februara 1281. godine, kaže se da je ona primila dve stotine "soldos denariorum grossorum de Brescoa".

Sve ovde navedene relacije ne treba shvatiti kao tačne već približne, da bi se steklo opšte viđenje visina nadnica i cena pojedinih roba u srednjovekovnoj Srbiji XIV veka. Mora se imati u vidu da je i tada bilo promena u pojedinim vremenskim periodima zbog raznih uticaja kao što su: sušne godine, ratovi, stabilnost vladara itd.

OSMANLIJSKO KOVANJE AKČA NA BALKANU

U prethodna dva broja našeg časopisa pisali smo o kovanju novca u kovnici Beograda za vreme Osmanlija. Mada je pre toga trebalo da damo uvod u ovo kovanje, nismo to uradili. Smatrali smo da će članak o kovanju novca u kovnici Beograda više privući pažnju nego kovanje novca u ostalim kovnicama. Sada, kada se nadamo da smo zainteresovali čitaoce, možemo dati podrobnija objašnjenja o kovanju Osmanlija.

Akče, osnovni novac osmanlijske imperije, kovane su od XIV do XX veka. Prve akče je kovao Osman Gazi, osnivač imperije početkom XIV veka. Kasnije su to isto činili i njegovi naslednici koji su se smenjivali na prestolu. Prema jednoj odredbi Korana, pravo s vlasti je nezavisnog islamskog vladara je da iskuje novac sa svojim imenom. Oni su to i radili, i to prveg dana pri stupanju na vlast.

Prva tri osmanlijska vladara, Osman Gazi, Orhan Gazi i Murat I nisu bili sultani, već im je titula bila *MAN*. Tek Bajazid I nakon bitke kod Nikopolja septembra 1396, od Memlučkog sultana dobija pravo na naslednu titulu *SULTAN*. Nakon bitke kod Ankare jula 1402. godine, i pobjede, Timur (Tamerlan) je podelio carstvo Bajazitovim sinovima. Tada je Rumelijom (Balkanom) vladao najstariji sin *emir Sulejman*, a Anadolijom - Mehmed Čelebi (čelebi - gospodin). Kasnije u borbu oko nasledja se uključuju i Musa Čelebi (kod nas poznatiji kao Musa Kesedžija) kao i Mustafa Čelebi. U tom periodu koji se naziva *FETRET* (nešto kao interregnum), svi Bajazitovi sinovi su kovali akče. Iz borbe za vlast kao pobednik izlazi Mehmed Čelebi koji se proglašava za sultana 1413. godine. Od tada, nakon obnove imperije, njegovo ime je sultan Mehmed I.

Za nas je najinteresantniji period od vladavine njegovog sina sultana Murata II, 1421. godine, do vladavine sultana Sulejmana II 1687. U tom periodu su pod Osmanlijama nastavile rad i otvarane kovnice koje se nalaze na Balkanu.

Akče koje su kovane u XIV i prvoj polovini XV veka se razlikuju od onih koje su kovane kasnije, osim po natpisu i dizajnu, i po tome što su deblje. Kasnije, do kraja XVII veka, akče su nešto tanje i lakše od prethodnih. Krajem XVII veka zatvorene su sve balkanske kovnice, osim one u Konstantiniji (Istanbulu) i Edirnu (Jedrenu). Od tada Osmanlije uvode mašinsko kovanje novca pa su akče od tankog srebrnog lima. Ove akče se razlikuju od onih koje su kovane u ranijem periodu i po tome što se mogu lako presaviti.

Kod prva tri vladara na akčama še ne nalazi ni godine kovanja ni ime kovnice (osim na jednoj akći Orhan Gazi). Za vreme vladavine sultana Bajazita I po prvi put se na akći nalazi hidžrantska godina, koja se odnosi na godinu početka vladavine. Ime kovnice na akčama se pojavljuje u vreme *fetreta*, kada se Bajazitovi sinovi bore za vlast. Prvo se pojavljuju na akčama ime kovnica u Anadoliji (Mehmed Čelebi), a zatim u Rumeliji (*emir Sulejman* i Musa Čelebi). U Rumeliji je prva

zabeležena kovnica na akčama koje su kovane u Edirnu (Jedrenu), što je razumljivo jer je to bio glavni grad od vladavine Murata I. Na našem području se mogu naći akče koje su kovane od Murata I, tj. od kraja XIV pa do XIX veka. Nih je lakše prepoznati po ornamentu nego tumačiti natpis. Svaki osmanlijski vladar ima karakterističan ornament ili način kako je upisan tekst na akčama, pa ukoliko uporedimo ornamente možemo lako prepoznati kom vladaru pripada akča. Ovo pravilo se ne odnosi na osmanlijski bakarni novac *MANGIR*. Smatram da je prepoznavanje na ovaj način mnogo lakše nego čitanje teksta, koji je po pravilu nečitak, loše otkovan na akčama, a uz to pisan arabikom. Ukoliko znamo da se to pismo čita zdesna nalevo, problem pravilnog tumačenja natpisa se dodatno komplikuje.

Pojedini osmanlijski vladari su tokom svoje vladavine, do kraja XV veka, menjali i tip i godinu izdanja na akčama. Neki od njih su se pridržavali starog osmanlijskog pravila, pa su tip i ornament na akčama menjali svakih deset hidžrantskih godina (Murat I, Murat II, Mehmed II). Drugi su menjali tip akča u zavisnosti od istorijskih dogadjaja (Orhan Gazi, emir Sulejman, Mehmed Čelebi i kasnije isti vladar, ali kao sultan Mehmed I).

Prilikom svake promene akča radjen je poseban ornament i dizajn, tako da se kovanja međusobno razlikuju. Kad sa sigurnošću ustanovimo kome vladaru pripada akča, možemo da pokušamo da ustanovimo gde je kovana (ukoliko je ime kovnice prisutno). Radi lakšeg prepoznavanja akča i natpisa na njima, autor prilaže hrano-loškim redom crteže akča osmanlijskih vladara, kao i neke i natpise njima.

Na novcu islamskih vladara aversom se smatra strana na kojoj je ime vladara, osim ako nije na drugoj strani ime proroka Muhameda. Ukoliko je na drugoj strani ime proroka, kao što je to slučaj kod akča

Osmanlijski vladari i godine vladanja ("AKČA PERIOD")

1. Osman Gazi	(1299 - 1324)
2. Orhan Gazi	(1324 - 1362)
3. Murat I	(1362 - 1389)
4. Bajazit I	(1389 - 1402)

fetret ("interregnum")

a. Emir Sulejman	(1402 - 11)
b. Mehmed Čelebi	(1403 - 13)
c. Musa Čelebi	(1411 - 13)
d. Mustafa Čelebi	(1419 - 21)
5. Mehmed I	(1413 - 1421)
6. Murat II	1.- (1421 - 1445) 2.- (1445 - 1451)
7. Mehmed II	1.- (1445 - 1451) 2.- (1451 - 1481)

samopronamovani vladar

a. Sultan Džem	(28.V - 19.VI 1481)
8. Bajazit II	(1481 - 1512)
9. Selim I	(1512 - 1521)
10. Sulejman I	(1521 - 1566)
11. Selim II	(1566 - 1574)
12. Murat III	(1574 - 1595)
13. Mehmed III	(1595 - 1603)
14. Ahmed I	(1603 - 1617)
15. Mustafa I	1.- (1617 - 1618) 2.- (1622 - 1623)
16. Osman II	(1618 - 1622)
17. Murat IV	(1623 - 1640)
18. Ibrahim	(1640 - 1648)
19. Mehmed IV	(1648 - 1687)

Av. AKČE Rev.

Murata I

Bajazita I

emira Sulejmana

Mehmeda Čelebija

Musse Čelebija

Mustafe Čelebija

Mehmeda I

Murata II

Mehmeda II

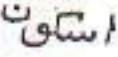

Bajazita II

KOVNICE

Novar

Üsküp

Kratova

Konstantinija

Orhan Gazija, Murata I (prva i druga dekada) i akča emira Sulejmana iz 813. AH, onda se ta strana smatra za avers akče. Uz ime vladara je i ime njegovog oca. Kod nekih vladara uz ime se nalazi i njegova titula (*HAN*, *EMIR*, *SULTAN* i *ŞAH*). Na reversu pored imena kovnice, nalazi se natpis *DURİ BE* (Kovan) i *SENE* (godina) kao i natpisi *HULLİDE MULKEHU* (Zaštiti vladarevo), III *ZETİDE 'UMRAHU* (Neka večno živi) III *AZZE NASRAHU* (Uvek pobednik). Pored kovnice u prestonici, Jedrenu, na akčama kovanim u vreme sultana Mehmeda I, po prvi put se pojavljuje i ime druge balkanske kovnice Seroza (*SEREZ* ili *SIROZ*). Nakon zauzimanja Novog Brda, 27. juna 1441, sultan Murat II kovoao je akče u kovnici koja se pod Turcima zvala *NOVAR*. Akče su u toj kovnici kovane do 15. avgusta 1444,

kada je, mirom u Segedinu, Novo Brdo vraćeno despotu Djurdju. Po stupanju na presto, sultan Mehmed II ponovo osvaja Novo Brdo juna 1455, koje od tada pa do oslobođenja Srbije ostaje u posedu Osmanlija. U kovnici Novar od tada su kovane akče u ime osmanlijskih sultana: Mehmeda II, Bajazita II, Selima I i Sulejmana I. Za vreme vladavine sultana Mehmeda II, kada je ornament ili dizajn akče menjan svakih deset lunarnih godina, u kovnici Novar kovane su akče 855, 865, 875. i 886. AH. U tom periodu "nedostaju" akče iz 885. AH, iz Novara, a koje su kovane u ostalim kovnicama. Kovnica Novar te godine nije dobila nalog za promenu tipa akče na vreme, jer je istovremeno otpočela borba za vlast između princa Džema i Bajazita.

Sultan Mehmed II prenestio je prestonicu iz Jedrene, nakon osvajanja Konstantinopola maja 1453. Konstantiniju, kako su Osmanliji zvali grad, ubrzo je

otvorena kovnica novca. U toj kovnici, za vreme vladavine sultana Mehmeda II akče su kovane sa godinom 865, 875, 885. i 886. AH. Za vreme treće dekade (verovatno pred sam kraj dekade) vladavine sultana Mehmeda II otvorena je i kovnica u Skoplju. Kovnica se zvala *ÜSKÜP*, prema turском nazivu za grad Skoplje. U kovnici Üsküpa su za vreme sultana Mehmeda II kovane akče sa godinom 875, 885. i 886.

Natpis na reversu akča od Murata I pa do sultana Mehmeda II, 885. AH je *Hüllide mulkehu* (Zaštiti vladarevo), a nakon toga *Azze nasrahu* (Uvek pobednik). Kasnije, tokom vladavina ostalih osmanlijskih sultana primećeno je da se u vreme osvajanja na akčama pojedinih kovnica (uglavnom azijskih i afričkih) koristi natpis "*Hüllide mulkehu*", a za vreme mira "*Azze nasrahu*".

Nakon kratke borbe za presto između dva sina sultana Mehmeda II, princa Bajazita i Džema, pobeduje stariji Bajazit. Po stupanju na presto sultana Bajazita II, nastavljen je rad kovnica u Rumeliji, onih istih koje su radile i za vreme prethodnog sultana.

To su bile kovnice: Edirne (Jedrene), Serez, Novar (Novo Brdo), Konstantinija (Istanbul) i Üsküp (Skoplje). Prema dokumentima sačuvanim iz tog vremena, 1486. godine otvorena je nova kovnica - *KRATOVA*. Ta kovnica se nalazila u Kratovu, gradu u čijoj blizini su se nalazili rudnici bakra, srebra i zlata. Sultan Bajazit II tokom svoje vladavine, koja je trajala 31 godinu, nije menjao osnovni tip akča. Revers akča na kome se nalazila godina stupanja sultana na vlast bila je ista za sve kovnice u carstvu tokom njegove vladavine. Na aversu dizajn i raspored natpisa, osim titule *HAN*, ostao je takodje isti tokom vladavine. Razlika u pisanju titule njegovog oca, Han (otac vladara je Han), bila je u funkciji kontrole kovnice. Kovnice su dobijale dozvoljenu varijantu aversa koji su se međusobno vrlo malo (skoro neprimetno) razlikovali, a na osnovu te dozvole plaćale su takšu carsku blagajnu. Od vremena vladavine sultana Bajazita II, na Balkanu se falsificuje osmanlijski novac - akče, i to ne samo stanovnici imperije, već i hrišćanski gradovi koji su se nalazili u blizini granice (grad Akerman). Da bi se sprečilo falsifikovanje novca, u to vreme kalup za kovanje novca izradjivan je u prestonici Konstantiniji, a zatim poslat da se upotrebi u kovnici za koju je namenjen. Ovo se može zaključiti prema aversu akča kovanih u to vreme, jer su se varijante razlikovale samo po jednoj tački i u njenom položaju.

Orhan	اورحان
Murat I	میرات
Bajazita I	بایزید
Sulejman	سولیمان
Mehmed	محمد
Mustafa	مصطفی
Murat II	میرات
Mehmed II	محمد
Bajazit II	بایزید
Novar	نوار
Edirne	ایدرن
Sultan	سلطان
Üsküp	اوکسکوپ
Kratova	کراتوفا
Novar	نوار
Üsküp	اوکسکوپ
Kratova	کراتوفا
Konstantinija	کونستانتنیا

JUGOSLOVENSKI DUKATI

Posle donošenju odluke o izdavanju novca po svetski poznatim dukatskim standardima, jugoslovenska vlada dala je nalog austrijskim medaljerima Ričardu Plantu i Jozefu Princu da pripreme kalupe za predviđene apoene od 1 i 4 dukata. Dukate je trebalo iskovati u novoj kovnici koja se tada gradila u Beogradu, a koja se zvala Kovnica A.D., gde je skraćenica "A. D." označavala akcionarsko društvo. Bila je to dakle privatna kovnica, ali Jugoslavija u to vreme nije imala državnu kovnicu novca. Kovnica A. D. otvorena je 18. jula 1932. godine, kada je započela sa kovanjem srebrnog novca od 20 dinara (sa datumom "1931").

Kalupi za kovanje zlatnika bili su već gotovi, ali Kovnica još nije bila spremna za rad, pa su prve količine iskovane u Beču - 2869 komada od 1 dukata i 51 komad apoena od 4 dukata. Ti primerci su veoma retki komadi, sa "KRUPNIJIM NATPISOM", koje svetski Krause-Mishler katalog navodi, bez fotografije, pod kataločkim brojem KM.13 i KM.A15.1.

Taj katalog, međutim, sadrži jednu grešku koja se sastoji u tome što se navodi da su ti primerci "bez oznake KOVNICA A.D. ispod biste". A to nije istina; i na ovim je primercima naveden natpis "KOVNICA A. D.". S obzirom da se ova izdanja mogu retko videti, svi su pretpostavljali da primerci iskovani u Beču ne mogu imati oznaku beogradske kovnice. Ne, to su oznake spose načini i na bečkim izdanjima. Jedan takav jugoslovenski dukat sa krupnjim natpisom kupio sam u oktobru 1994. na aukciji Leu Numismatik u Cirihi za Sfr. 4100.- + 15%, a što smatram vrlo povoljnom cenom, imajući u vidu veliku retkost ovog novca.

367 N

Auktion Leu 60, Zürich 24. / 25. Oktober 1994. Lot 367: Dukat 1931. Bez kontramarke (žiga). Glava manja u natpis mnogo krupniji. Rv. manji grb, posebno je oznaka vrednosti neproporcionalno krupna. 3,50 g. Lepo nazupčan obod. Mandić R 13a. Schl. 5b. KM - . Frb. - . Vrlo redak, posebno bez žiga. Odličan - necirkulisan. (Procena Sfr.): 2750,- (Prodato za Sfr. 4100.- + troškovi 15%)

Na fotografiji se može videti da postoji neki natpis ispod glave. Imam taj novčić i mogu da na njemu pročitam KOVNICA A. D. (cirilicom). To me ipak ne iznenaduje, jer je bilo predviđeno da se ovaj novčić kuje u Beogradu i u tu je svrhu bio pripremljen kalup. Imam i fotografiju jednog sličnog primerka (možda istog) sa jedne ranije aukcije, a druge podatke o tom novčiću nemam. Takode posedujem fotografiju neobičnog hibrida - na aversu je krupniji, a na reversu sitniji natpis, sa žigom mač. Taj novčić nije uvršten u Svetski (SCWC)

katalog, a prodat je u Odličan / Vanredno fini kvalitet na aukciju Schweizerische Bank Verein u januaru 1955 za Sfr. 5.500.- + 10%. Sličan hibrid takođe je prodat u januaru 1979. za Sfr. 3.000.- + 10% (nisam zabeležio imen aukcionara i kvalitet novčića).

Bečko kovanje apoena od 4 dukata, koliko mi je poznato, nikada se nije pojavilo u prodaji. Šlumberg (Zlatni novac Evrope) navodi isto. Fotografija tog primerka potiče od Franca Vizera (Numismatic Circular, London, Feb. 1965), i na toj se fotografija može pročitati KOVNICA A. D. Vizer (Wieser) ne navodi odakle potiče fotografija, a ja pretpostavljam da se taj primerak nalazi u Beogradskom muzeju.

Niko du sada nije pokušao rešiti zašto su ti primerci sa krupnjim natpisom tako retki (količina od 2869 komada nije tako mala za zlatnik iskovani 1931. godine!). Takođe se ne zna zašto su u kasnijoj masovnoj proizvodnji u Beogradu korišćeni drugačiji kalupi, sa tzv sitnjim natpisom. Moje je mišljenje da prvobitni kalup sa krupnjim natpisom nije bio odobren od strane jugoslovenskih vlasti, koje su odlučile da se izradi bolji kalup, i da se prvobitno iskovani primerci sa krupnjim slovima u celosti pretope. Ostalo je, izgleda, samo nekoliko primeraka - u muzeju, kod značajnih ličnosti, klijumčara... To je jedino logično objašnjenje za skoro potpuni nestanak količine od 2869 pomenutih dukata, dok su se dukati novog dizajna, a iste veličine i težine, kovali u velikoj količini.

Očito je da dukat sa krupnjim natpisom izgleda prilično ružno, naročito na reversu gde su natpisi i kruna ispod grba, upravo u toj poziciji, ukrasni semešan oblik. Na dukatima sa sitnjim natpisima, orao nije samo povećan, nego je potpuno redizajniran.

KONTRAMARKE (ŽIGOVI)

Na svim se dukatima nalazi mali udubljeni žig. Tu ima jako malo izuzetaka. Pored vrlo retkih dukata sa krupnjim natpisima, a koji nisu bili predviđeni za opticaj, zna se za samo jedan primerak apoena od 4 dukata 1931. koji je bez žiga (KM 14.3, Schl. 2a). Prema Šlumbergeru, ~~poznat je samo jedan takav primerak~~. Trebalо je da se pozove i na primerak od jednog dukata koji je meni prodat na Hess aukciji u novembru 1986. za Sfr. 2.600.- + 10%.

Nije poznato postojanje apoena od 1 dukata sa sitnjim natpisima bez žiga. Izgleda da je moj primerak greškom izbegao žigosanje.

Prično je čudno što su ovi dukati kovani bez ikakve oznake i što su kasnije, pre puštanja u promet, žigosani simbolima neizvesnog značenja. "Mač" je simbol za Bosnu, a "klas žita" je simbol za Srbiju, što kod trgovackog novca nema nekog značaja.

Jedino objašnjenje koje prihvatom dao je Šlumberger: Kontramarke (žigove) na dukate je stavljala jugoslovenska Kontrolna služba za plemenite metale, da bi time potvrdila čistoću tj. finoću zlata. Verovatno je postojao neki zakon po kojem je bilo neophodno službeno

* Kod nas nije prihvачeno ovakvo tumačenje žigova ("za Srbiju i Bosnu"), jer je bez logične osnove. (Primedba urednika).

Zigovanje zlatnika, tim više što su isti kovani u privatnoj kovnici.

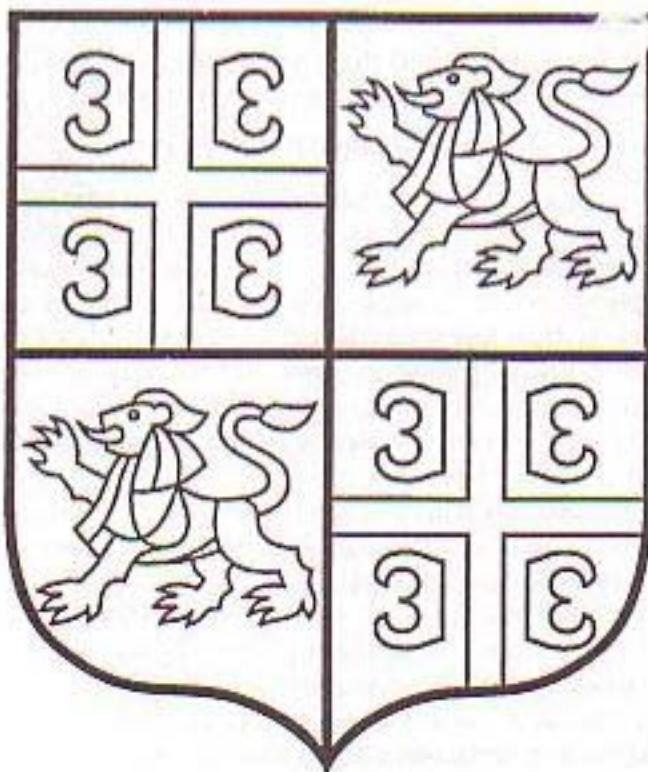
Šlumberger takođe navodi da je Kontrolna služba u dato vreme koristila samo jedan žig, i da je u toku proizvodnje 1931. godine došlo do izmene - umesto "mač", počeo se koristiti žig "klas žita". Dok su dukati 1931. godine, obe denominacije, podjednako česti sa oba žiga, veoma su retki dukati 1932. sa žigom "mač" - to su vrlo neuobičajeni primerci, takozvane kovničke šale.

Ostale "kovničke šale" ili igre su, po mom mišljenju, i ova izdanja:

- 1) 4 dukata 1931. sa krupnim natpisom i sa žigom "mač" (KM. A15.2, Schl. 2c);
- 2) 1 dukat 1931 sa krupnim natpisom, žig? (KM -, Schl.-). Iako Šlumberger ne navodi u svom katalogu taj novčić u njegovoj je knjizi prikazana loša fotografija (fotografija fotografije) komada od 1 dukata sa krupnim natpisom koji izgleda da ima žig);
- 3) Već pomenuti hibrid 1 dukata 1931. na kojem su na aversu krupna a na reversu sitna slova (KM -, Schl. 5b). Šlumberger (1988) navodi da taj hibrid pripada količini od 2869 komada kovanih u Beču, a što je apsolutno nemoguće, pa mislim da je reč o štamarskoj grešci.

Dok je za prva dva od pomenutih primera potrebno još da se definitivno potvrde, treći sasvim izvestno postoji, i treba da se uključi u svetski katalog.

(Prevod s engleskog: R. M.)

Štit na grudima orla linearno

Zakon o grbu SR Jugoslavije objavljen je u "Sl. listu SRJ" br. 64 od 22. 10. 1993, a Odluka o utvrđivanju etalona u "Sl. listu SRJ" br. 89 od 31. 12. 1993.

(Nastavak na str. 27)

NOVI GRB SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

Grb SR Jugoslavije je crveni štit na kome je dvoglav srebrni orao zlatnih kljunova i jezika, zlatnih nogu i kandži. Na grudima orla je štit kvadrirani poljima Republike Srbije i Republike Crne Gore, i to u prvom i četvrtom kvartiru na crvenom polju srebrni krst između četiri srebrna očila (*srpska heraldička oznaka*), a u drugom i trećem kvartiru na crvenom polju lav u prolazu, zlatnog jezika i pandži (*heraldička oznaka Crne Gore*).

ЗАКОН О ГРЕБУ САВЕЗНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Члан 1.

Грб Савезне Републике Југославије је црвени штит на коме је двоглави сребрни орао златних клунова и језика, златних ногу и канджи. На грудима орла је штит kvadrirani пољима Републике Србије и Републике Црне Горе, и то у првом и четвртом kvartiru на црвеном пољу сребрни krst између чetiri srebrna očila, а у другом и трећем kvartiru на црвеном пољу лав у пролазу, златног језика и пандži.

Члан 2.

Еталон (изворник) грба и графички стандарди приказивања грба утврђују се прописом Савезне владе.
Обликовање грба за употребу врши се у складу са прописом из става 1. овог члана.

Члан 3.

Еталон (изворник) грба чува се у Савезној влади.

Члан 4.

Овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном листу СРЈ“.

Izgled našeg na istorijskoj i dicsiji srpskog i roda. Osnovni grba zasnovan je heraldičkoj tra crnogorskog na deo grba, dvo glavi orao, potiče iz srpske srednjovekovne države, u kojoj su korišćeni i druge heraldičke oznake, uključujući prikaz lava, koji je kasnije preuzet od strane Knaževine Crne Gore kao crnogorski heraldički simbol.

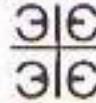
Važno svedučanstvo o upotrebi dvoglavnog orla kao simbola srpske države nalazi se na prikazu zastave u portolanu Angelina Dulcerta, nastalom verovatno 1339. godine. Na velikom pečatu kralja Tvrtka I bio je sa svake strane prestola po jedan štit. Na levom ljljani (grb bosanskih banova), a na desnom dvoglavi orao, grb srpske države, koju je Tvrtko tvrdio da nasleduje.

S druge strane, korišćenje krsta sa četiri ocila za heraldičku oznaku Srbije, novijeg je datuma. U Srbiji je grb sa krstom i 4 ocila ustanovio kao crkveni grb Karlovačko-beogradskog mitropolije arhiepiskop Mojsije Petrović 1724. godine. Ovaj grb preuzeo je knjaz Miloš Obrenović kao državni grb Srbije 1835. godine. U izmenjenom obliku (bez krsta) ova se heraldička oznaka koristila i u socijalističkom grbu Republike Srbije nakon II svetskog rata.

A šta su ocila? Ocilo, ognjilo, čakmak ili kresivo je komad čelika u obliku potkovice kojim se udara u kremen da se izbjiju varnice. Kan heraldički znak ocilo se retko upotrebljava - pored Vizantije i Srbije, taj se znak susreće još samo u ukrasima austrijskog i španskog orden skog reda zlatnog runa na jednom plamenom svežnjcu.

Srbi su ocila, kao i dvoglavnog orla, preuzeli iz vizantijske heraldike. Kao što ove simbole danas "čitamo" kao četiri određena slova ("četiri S", cir. "C"), tako su i Vizantinci u tim heraldičkim simbolima takođe čitali četiri slova, ali druga - četiri "V", cir. "B". Slovo "V" je inicijal grčkog izraza za "kralj" - Vasileus (Βασιλεὺς), a četiri "V" su tumačena kao "Vasileus vasileon" (Βασιλεὺς βασιλεόν), tj. KRALJ KRALJEVA (koji) KRALJUJE KRALJEVIMA. Ocila su, dakle, Vizantinci videli kao

B ili B, dok ga mi vidimo kao C odnosno Ǝ, u oba slučaja napisano "pravo" i "obrnuto", tako da je svako slovo "jedno drugom okrenulo leđa", slično ovome:

Naša "četiri S" u početku su se tumačila kao skraćenica za "Sveti Sava srpska slava", kasnije kao "Samо sloga Srbin spašava".

Odličan i vrlo opširan opis našeg novog grba dao je gosp. Harry D. Schurdel u "money trendu" br. 7 - 8 / 96, u kojem je pokazao svoje izuzetno poznavanje naše srednjovekovne i novije istorije, heraldike i numizmatike. Pogrešio je samo u objašnjenju simbolike na štitu gde oba heraldička simbola (krst sa ocilima i lava) navodi kao simbole Srbije, a ne, kako smo iz Zakona o grbu citirali, kao simbole Srbije i Crne Gore.

R. M.

NOVI NOVAC

SERIJA "TESLA" U PRODAJI

Naša najnovija serija prigodnog novca izdata je na osnovu Odluke o određivanju 140. godišnjice rođenja Nikole Tesle kao dogadaja povodom koga će se u 1996. godini izdati prigodni kovani novac, a koju je Savezna vlada objavila u "Službenom listu SRJ" br. 36 od 9. avgusta 1996. Tehničke karakteristike, opis i drugi podaci vezani za izdavanje ovog novca od strane Narodne banke Jugoslavije, objavljeni su u "Sl. listu SRJ" br. 42 od 10. septembra 1996.

Promocija ove nove serije prigodnog novca izvršena je u Narodnoj banci 11. oktobra o.g.

U vreme zaključenja ovog broja našeg časopisa, nije još bila objavljena Odluka o prodaji. Nezvanično smo, međutim, saznali da će se svi apoeni prodavati po njihovoj nominalnoj vrednosti - 20, 200, 300 i 1000 dinara.

Ovoj izuzetnoj seriji prigodnog novca posvećeno je celo izdanje našeg "dinara". O Tesli i o svim Tesla numizmatičkim izdanjima Jugoslavije, čitaoci su detaljno obavešteni u ovom izdanju našeg časopisa, nastr. 2 - 9.

NEOBJAVLJENA IZDANJA NAŠEG KOVANOOG NOVCA

1 DUKAT 1931 - retka varijanta

Član našeg društva, gosp. Rajko Popović iz Francuske, dostavio nam je informaciju o aukciji firme Jean Vinchon u Parizu aprila o. g. Na toj aukciji je ponudena veoma retka varijanta apoena od 1 dukata 1931, tzv. bečko kovanje, ali sa oznakom beogradskog kovnica - KOVNICA A.D. u PP kvalitetu (flan brun). bez žiga. Taj dukat u katalogu je prikazan kao "obično" izdanje, pa je licitiranje počela sa skromnim iznosom od samo 150.- francuskih franaka (procena 300/350), a završena sa cenom od FF 12.000.-

O kovanju jugoslovenskih dukata, uključujući i ovu varijantu, opširno piše gosp. Enrico Manara iz Milana na str. 25-26 ovog izdanja našeg "dinara".

10 DINARA 1943 - nove varijante

U kolekciji gosp. Zorana Durića nalazi se, do sada neobjavljeni, primerak okupacionog izdanja u Srbiji apoena od 10 DINARA 1943. Od redovnog izdanja razlikuje se po tome što je revers, u odnosu na avers, OBRNUT za 180°.

Pored prednje varijante, gosp. Durić poseduje i primerak od 10 dinara 1943. koji se neznatnije razlikuje od redovnog izdanja istog apoena: recke na obodu su znatno gušće, što je vidno uočljivo i bez posmatranja pomoću lupe.

Slovenija

NOVI PRIGODNI NOVAC

U 1996. godini izdate su u Sloveniji još dve serije prigodnog novca. Serija od 3 uobičajena apoena od 5, 500 i 5000 tolarjev, izdata povodom 5-to GODIŠNICE NEZAVISNOSTI, puštena je u prodaju 24. juna 1996.

Na srebrnom primerku od 500 SIT (skraćenica za slovenac, tolar), nalazi se na aversu karta Slovenije, a na reversu globous. Zlatnik od 5000 SIT istog je izgleda kao ovde ilustrovani apoena od 5 SIT, iskovan od običnog metala. Tehničke karakteristike navedene su u tabeli desno.

Iste tehničke karakteristike važe i za seriju prigodnog novca izdatog povodom 100-GODIŠNICE MODERNIH OLIMPIJSKIH IGARA, koja je takođe puštena u prodaju 26. juna o. g.

Sva tri izdata apoena imaju isti dizajn, kao što je ilustrovano na priloženoj fotografiji desno.

Hrvatska

OPTICAJNI NOVAC SA PRIGODnim NATPISIMA

Izdanjem prigodnog novca povodom 50-to godišnjice Organizacije Ujedinjenih nacija, povodom letnjih olimpijskih igara u Atlanti i povodom Fudbalskog prvenstva, svi apoeni hrvatskog opticajnog novca upotrebljeni su i kao prigodni novac, i to:

kompozicija	zlatnik gold coin	rekurs silver coin	tečajni kovnac circulation coin
reverzna stranica reverse side	5000 SIT	500 SIT	5 SIT
težina weight	7 g	15 g	6.4 g
premer diameter	24 mm	32 mm	26 mm
zahod composition	900/1000	925/1000	78% Cu, 20% Zn, 2% Ni
U izdanju in issue	0	3000	200.000

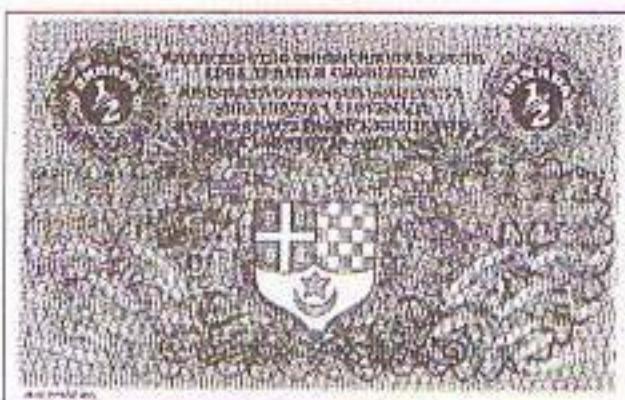
- 1 LIPA (1995). FAO. U optičaju 15. 7. 1995. Emisija 1.000.000 komada
- 2 LIPE (1996). Olimpijada Atlanta '96. Pušteno u optičaj između 20.7. i 4. 8. 1996. Emisija: 1.000.000 komada.
- 5 LIPA (1996). Olimpijada Atlanta '96. U optičaju kao 2 lipa. Emisija: 900.000 komada.
- 10 LIPA (1995). OUN. U optičaju od 1. 7. 1996. Emisija: 900.000 komada.
- 20 LIPA (1995). FAO. U optičaju 15. 7. 1995. Emisija 1.000.000 komada
- 50 LIPA (1996). Evropsko fudbalsko prvenstvo '96. U optičaju od 12. 6. 1996. Emisija: 900.000 komada.
- 1 KUNA (1996). Olimpijada Atlanta '96. U optičaju kao 2 i 5 lipa. Emisija: 1.000.000 komada
- 2 KUNE (1995). FAO. U optičaju 15. 7. 1995. Emisija 500.000 komada
- 5 KUNA (1994). Senjski misal. U optičaju od 15. 7. 1995. Emisija: 1.000.000 kom. od običnog metala, 500 kom. od srebra i 140 kom. od zlata.

Prednji apoeni imaju isti izgled i iste tehničke karakteristike kao redovan opticajni novac, osim što su na njima dodatno ispisani odgovarajući prigodni natpsi. Svi se pojavljuju u običnoj tehnici izrade, a takođe u specijalnoj "proof" (polirana ploča) tehnici. To isto važi i za sav opticajni novac, sa datumima od 1993. godine nadalje. Serija redovnog opticajnog novca sastoji se od 9 apoena, od 1 lipe do 5 kuna, a svi apoeni pojavljuju se u dve varijante: primerci sa godinama izdanja "1993" i "1995" imaju natpise na hrvatskom jeziku, dok su na primercima sa godinama izdanja "1994" i "1996" natpsi na latinskom. Ovo znači da je za relativno kratko vreme u Republici Hrvatskoj izdato 45 raznih primeraka redovnog i prigodnog novca koji je u optičaju. (Tu nisu uračunati primerci u proof tehnici izrade, kao ni apoeni od 1 lipa do 5 kuna sa datumom "1993" koji su kovani i od srebra - po 10 komada, i zlata - po 5 komada.) Pored ovog izdat je i brojni nekurentni prigodni novac od srebra i zlata, te takozvani trgovачki novac - zlatnici na kojima je vrednost izražena u dukatima. Ako tome dodamo setove opticajnog novca (koji se pojavljuju u više varijanti, ne samo prema tehnici izrade, već i zavisno od toga da li su tekstovi na pakovanjima ispisani hrvatskim, nemackim, engleskim ili italijanskim jezikom), dolazimo do zaključka da je već sada teško kompletirati sva ta brojna izdanja metalnog novca koja se izdaju u Hrvatskoj.

CENE NOVČANICA KRALJEVINE SHS I KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Cene su u poenima. Vrednost 1 poena = Din. 3,30
1 DEM = 1 poen · 1 USD = 0,70 poena

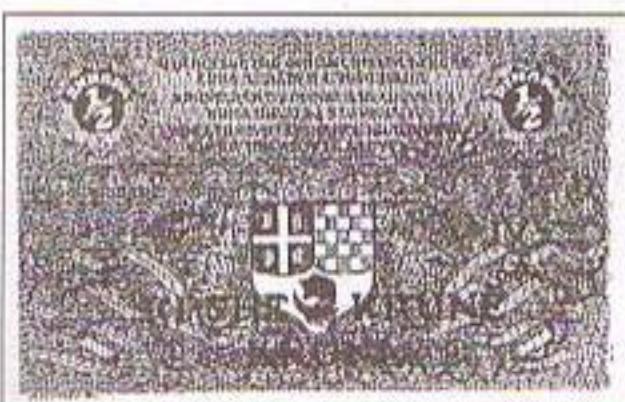
I - KRALJEVINA SRBA, HRVATA I SLOVENACA

1. 1/2 DINARA. Izd. 1. 2. 1919. (80 x 51 mm)
Broš, ljevičasta i siva. 5.- 10.- 20.-

2. 1 DINAR. Izd. 1919. (110 x 77 mm)
Broš. 5.- 10.- 20.-

3. 1/2 DINARA - 2 KRUNE Izd. 1. 2. 1919. (80 x 51 mm)
Broš, ljevičasta i siva. 10.- 15.- 25.-

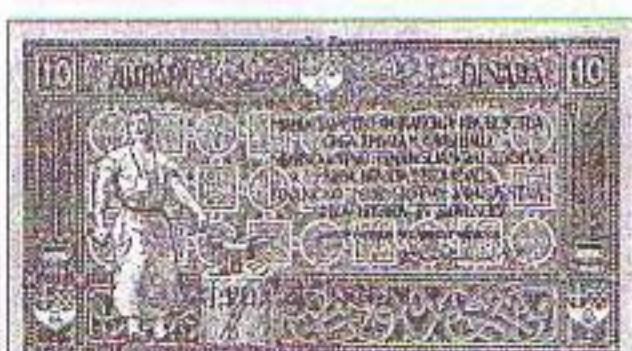

4. 1 DINAR. Izd. 1919. (110 x 77 mm)
Broš. 10.- 15.- 25.-

3a. Kas broj 3, ali napis „KRUNE“
10.- 20.- 30.-

5. 5 DINARA - 20 KRUNA Izd. 1919. (110 x 75)
Broš, siva i plava. 5.- 15.- 30.-

6. 10 DINARA. Izd. 1. 2. 1919. (153 x 82)
Plava. 10.- 20.- 60.-

3a. Kas broj 5, ali napis „KRUNE“
10.- 20.- 40.-

7. 20 DINARA - 20 KRUNA, Izd. 1. 2. 1919. (150 x 90 mm)

Масноста зелено

30.

50-

100.

8. 100 DINARA - 400 KRUNA, Izd. 1919. (177 x 112 mm)

Лјубичасто

100.

220.

350.

9. 1000 DINARA - 4000 KRUNA, Izd. 1919. (240 x 132 mm)

Зелена и лјубичаста

1.200.

2.000.

4.000.

10. 10 DINARA, Izd. 1. 11. 1920. (150 x 86 mm)

Рјава

30.

80.

200.

11. 100 DINARA, Izd. 30. 11. 1920. (168 x 98 mm)

Лјубичасто и злата

15.

40.

150.

12. 1.000 DINARA. Izd. 30. II. 1920. [182 x 108 mm]
Braon i plava. Sa rozetom. 200. 400. 800.

12a. Kao 12, ali bez rozete. 400. 800. 2.000.

13. 10 DINARA. Izd. 26. 5. 1926. [126 x 79,5 mm]
Crveno narančasto i plava. 30. 60. 150.

II - KRALJEVINA JUGOSLAVIJA

14. 10 DINARA. Izd. 1. 12. 1929. [126 x 79,5 mm]
Crveno narančasto i plava. 40. 120. 290.

15. 100 DINARA. Izd. 1. 12. 1929. [170 x 101 mm]
Užiblješta i žuta. Vodeni zig: Karađorđe. 5. 10. 20.

15a. Kao br. 15, ali vodenii zig: Kralj Aleksandar II. 2. 3. 6.

16. 50 DINARA Izd. 1. 12. 1931. (149 x 94 mm)
Viševnja.

5.- 10.- 20.-

17. 1.000 DINARA Izd. 1. 12. 1931. (195 x 126 mm)
Viševnja i bočen.

5.- 10.- 20.-

18. 100 DINARA Izd. 15. 7. 1934. (171 x 104 mm)
Viševnja.

30.- 50.- 100.-

19. 500 DINARA Izd. 6. 9. 1935. (183 x 113 mm)
Zelena, plava i ljubičasta.

10.- 20.- 50.-

20. 1.000 DINARA Izd. 6. 9. 1935. (190 x 322 mm)
Viševnja.

50.- 100.- 200.-

21. 20 DINARA Izd. 6. 9. 1936. (137 x 81 mm)
Viševnja.

3.- 5.- 10.-

22. 10.000 DINARA Izd. 6. 9. 1936. (230 x 115 mm)
Bočna, žuta, zelena i plava.

350.- 600.- 1.000.-

23. 10 DINARA Izd. 22. 9. 1939. (128 x 72)
Zelena.

5.- 10.- 20.-

PAPIRNI NOVAC JUGOSLAVIJE 1944.

(Nastavak iz prošlog broja)

U prošlom broju greškom je izostavljen drugi pasus ispod naslova SLOVNE OZNAKE SERIJE, i on glasi:

Treba istaći da prva tri apoena novčanica (od 1, 5 i 10 dinara) nemaju ni slovnu niti brojčanu oznaku. Apoen od 20 dinara ima slovnu i brojčanu oznaku crne boje, a ostali apoeni (od 50, 100, 500 i 1000 dinara) imaju slovnu i brojčanu oznaku crvene boje.

SPECIMEN NOVČANICE

Kao što je uobičajeno, i kod nas i u svetu, da se pri izdavanju novih novčanica pored standardnih izrade i uzorci novčanica, tako je postupljeno i kod novčanica 1944.

Za izradu SPECIMEN novčanica 1944. korišćene su standardne novčanice, koje imaju slovnu oznaku i numeraciju kao i standardne novčanice u opticaju, na koje je naknadno odštampana reč SPECIMEN latiničkim krupnim blok slovima i to diagonalno od donjeg levog ugla ka desnom gornjem uglu. Kod apoena od 1, 5, 10, 20 i 100 dinara oznaka SPECIMEN je crvene boje, veličine 66 x 7 mm, a kod apoena od 50, 500 i 1000 dinara bordo boje i veličine 85 x 9 mm.

SPECIMEN novčanice 1944. se izuzetno retko sreću, pa je istraživanje varijacija kod ovih novčanica praktično bilo onemogućeno. Kako se zvanični podaci o SPECIMEN novčanicama po pravilu nikada ne objavljaju, poznavanje ovih novčanica je oskudno. Pisac ove rasprave ima u svojoj zbirci jednu seriju ovih novčanica i njihovim pregledom zapaža se da potiču iz sve 4 partie štampanja, što znači da je izrada specimena tekla paralelno sa štampanjem svih partie novčanica.

UZORCI novčanica obično nose oznaku SPECIMEN, kao najčešće primenjeni sistem obeležavanja i nazivanja, ali to nije opšte pravilo, jer mnoge zemlje koriste svoje nacionalne reči kao što su: VZOREC, MUSTER i dr. Slovna i brojčana oznaka UZORKA je najčešće AA 000 000 i još posebno oznaka UZORKA - recimo brojčana oznaka drukčije boje na donjoj margini novčanice, ili neki drugi način označavanja. Ponekad, kao što je to slučaj kod gore opisanih naših novčanica iz 1944., oznaka uzorka je stavljena jednostavno na standardne opticajne novčanice. Oznaka UZORKA se najčešće štampa, a ponekad se obeležava perforiranjem.

Kao primer navodimo Čehoslovačku koja je od svoga formiranja pa nadalje, izdala sve novčanice i sa oznakom specimen (perforiranjem), i prodavala iste

omladini po znatno nižim cenama od nominalne vrednosti sa prvenstvenim ciljem da se mlađi blagovremeno upoznaju sa novcem!

FALSIFIKATI NOVČANICA 1944.

Novčanice 1944. nisu bile na meti naših niti stranih falsifikatora. Ima više razloga za to, ali su dva najvažnija: zatvorenost naše zemlje u odnosu na spoljni svet posle II svetskog rata, i vrlo strogi sistem kontrole i sankcionisanja, zbog čega je ubacivanje falsifikovanih novčanica u promet bilo vrlo teško, a rizik veliki.

Poznat je samo jedan slučaj falsifikovanja i to novčanice od 1000 dinara, u Trstu 1946. godine. Posle unošenja u našu zemlju i stavljanja u opticaj falsifikat je brzo otkriven i slučaj je efikasno i potpuno rešen.

Kolezionari rado proučavaju i stavljuju u svoje zbirke falsifikovane novčanice. Kako u svetu, tako i kod nas, falsifikovane su skoro sve novčanice. Ipak, na meti falsifikatora su najčešće apoeni koji su najviše u prometu i čija nominalna (tržišna) vrednost donosi falsifikatorima najveću i najbržu dobit.

Kada su u pitanju naše novčanice iz 1944. godine, kolezionari su ostali bez falsifikata za svoje zbirke.

Prve menice

Asirci i Vavilonci upotrebljavali su pre više od dve hiljade godina jednu vrstu "pranovčanica". Oni se prvi u istoriji počinju služiti kreditom i menicama i osnivači su antičkog bankarstva. Njihovi su bankari vršili finansijske transakcije veoma slične današnjim - davali su novac na zajam, kupovali su i preprodavali zemlju, robe i drugu robu i stavljači u promet menice. Te prve menice, preteče novčanica, bile su ispisane na vlažnoj glini koja se potom pekla.

Najčuveniju vavilonsku bankarsku kuću u 6. veku pre n. e. koja se zvala Egibi, osnovao je Jevrejin Jakov, izraelski izbeglica. Njegova se banka bavila ne samo trgovinom novca nego je, pored ostalog, primala uloge na štednju, davala zajmove i otvarala žiro-račune.

"Novčanice" ove banke zvale su se *hudu*. One su olakašavale tadašnju trgovinu jer je prenos metala, koji su igrali ulogu novca, bio prilično težak. One, svakako, nisu bile slične današnjim papirnim novčanicama. Prvi pravi papirni novac pojavio se u zemlji gde je papir pronađen - u staroj Kini za vreme Tang dinastije, u 7. veku nove ere.

DOMAĆI - DOMAĆI 5 : 1

Naslov nije pogrešno napisan, što bi se na prvi pogled reklo. Takođe se ne radi o sportskom rezultatu već, verovali ili ne, novcu. Tačnije, u pitanju je paritet dve domaće "priateljske" valute - dinara Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i crnogorskog perpera.

Da objasnim: završetkom I svetskog rata i raspadom Habsburške monarhije, Austro-Ugarske, nastala je, između ostalih, i Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (1. XII 1918). Na teritoriji te nove države pre, a i tokom I svetskog rata, u opticaju je bilo nekoliko valuta - austro-ugarska kruna, bugarski lev, crnogorski perper i, naravno, srpski dinar. "Bogatstvo" u broju valuta i siromaštvo stanovništva nametnuli su novoj vlasti među prve poslove i sredjivanje, blago rečeno, haotične situacije na tržištu Kraljevine SHS. Ovaj posao je bio obiman, složen, politički i ekonomski, a pre svoga socijalno, veoma osetljiv. U uslovima monetarnog haosa, uništene privrede i skoro prepovoljenog aktivnog muškog dela stanovništva Srbije, trebalo je oživeti proizvodnju, tržište, banke, monetarne tokove. Emitovanje novca, za celu zemlju jedinstvene valute, bilo je nužno, mada je bilo skopčano sa povlačenjem iz opticanja papirnog (naglašavam *papirnog*) novca, koji je cirkulisao na teritoriji kraljevine. Metalni novac nije predstavljao problem, bez obzira iz koje zemlje potiče, jer je vredno onoliko koliko u sebi sadrži plamenitog metala i bilo ga je lako zamjeniti.

No, vratimo se banknotama. Rešenje je nadeno u obeležavanju stranih novčanica, koje su se zatekle na teritoriji novostvorene kraljevine. Obeležavanje je vršeno ručnim pečatiranjem austro-ugarskih novčanica u zapadnom i severnom delu zemlje, dok su na istoku lokalne vlasti pečatirale bugarske leve. Da bi se monetarni sistem koliko-toliko zaštitio od "uvoza" dodatnih količina papirnog novca iz susednih zemalja, ubzo se, kao zaštitno sredstvo, primenilo lepljenje odgovarajućih maraka uz žigovanje, takođe na austro-ugarske novčanice.

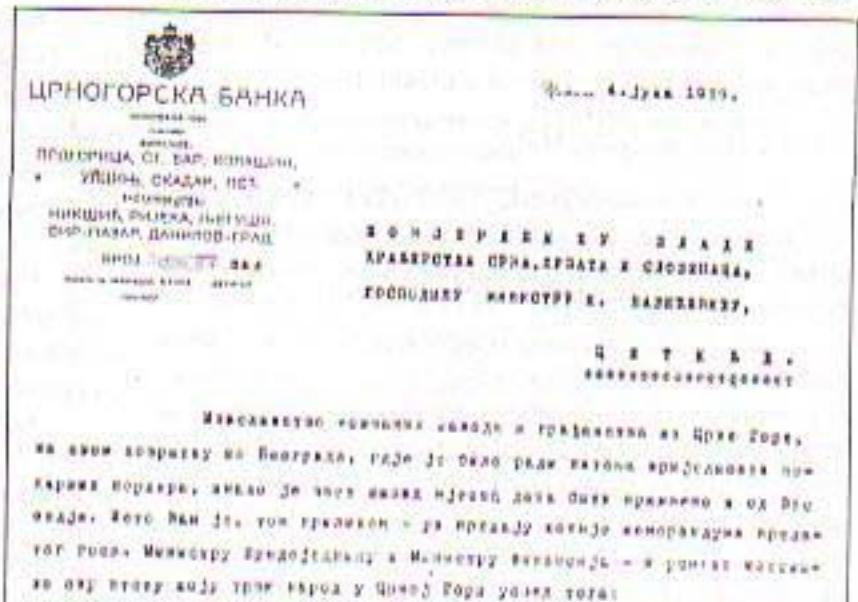
Već nakon nekoliko meseci od stvaranja Kraljevine SHS, tačnije 1. februara 1919. godine, u optici je puštena emisija dinarsko-krunskih novčanica na kojima je osim dinarske nominale, pretiskom istaknuta i krunskna vrednost u odnosu 1 dinar - 4 krune.

Nakon ovog malo dužeg uвода, da ponovo krenemo od samog teksta - Domaći - domaći 5:1.

Sa Cetinja 4. juna 1919. godine, u imu Crnogorske, Narodne i Podgoričke banke, direktori ovih institucija pišu zajedničko pismo 'Povjereniku Vlade Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, gospodinu ministru I. Pavićeviću'. Na dve kucane strane memoranduma Crnogorske banke, svojeručno potpisani direktori ministru Pavićeviću iznose svoje neslaganje što se papirni perper zamjenjuje za dinar u odnosu 5:1. Da li se ovde radi o grešci pri

kucanju (5:1) umesto 4:1 (kako je važilo za krunu) ili je pak reč o poslovičnoj bratskoj srpskoj "ljubavi", autor ovog teksta ne može da proceni.

Vratimo se ponovo pismu, odnosno njegovom najupečatljivijem delu: "...čast nam je obratiti se na Vas s molbom, da bi izvoljeli poraditi na nadležnom mjestu, da se pri donošenju tog rješenja za Crnu Goru apsolutno ne dovodi ni u kakvu vezu perpersko rješenje sa rješenjem austrijske krunе jer su krune i prema perperima, isto tako

neprrijateljski novac, kao god što su prema dinarima, nego da se perperi rješe neposredno u odnosu sa dinarima kao s novcem bratskog naroda". U nastavku pisma direktori insistiraju na hitnom rešenju perperskog pitanja 'jer mrtilo i norad koji vlada u novčanom prometu u čitavoj Crnoj Gori, i što su narod i novčani zavodi, tako reći kod novca bez novca, isključivo se ima pripisati očekivanju izmjena važećeg rješenja... Dakle, sve zavisi od hitnog i pravilnog rješenja vrijednosti papirnog perpera pa da i naša učmala ekonomска snaga, probudi se i krene ozbiljnom radu koji imperativno traže današnje prilike.'

Već narednog dana, 5. juna 1919. godine iz Crnogorske banke, ministru Pavićeviću upućuje se dopis zaveden pod brojem 41! I ovaj dokument je veoma interesantan zbog više detalja. Prvo, redni broj dopisa (41) i pored toga što je u toku bio jun, ukazuje na zanemarljivo malu aktivnost banke. Drugo, prilog sadrži novčanice koje su bile u opticanju, uz njihov popis, podatke o štampanju, i paritetu tokom ratnih godina. Posebno je interesantno to što se Pavićeviću šalju uzorci svih papirnih novčanica, doduše u apoenima od 1, 5, 10 i 20 perpera, dok su veći apoeni izostavljeni. Verovatno, u pitanju nije bio propust, već finansijsko stanje Banke.

Na kraju, recimo i to, da su ova interesantna dokumenta i priložene novčanice kupljene na "konveniju" u Zagrebu, neposredno pred raspadom SFRJ.

VELIKA UMETNIČKA DELA NA MALOM FORMATU I U VELIKOM TIRAŽU

Preplitanje istorije srpskog slikarstva i bankarstva. Da li je Đura Jakšić crtao naše prve novčanice, koje nikada nisu izdate? Primerke svih novčanica čuva Narodni muzej.

Sopstveni novac kao bitna odlika suvereniteta jedne države spoznao je knez Mihailo Obrenović, koji je 15. marta 1868. godine doneo "najviše rešenje" o izdavanju srpske monete. Tako je Srbija još pre više od 125 godina dobila prve kovanice, takozvane poreške pare.

Za razliku od našeg metalnog novca, koji su skoro isključivo dizajnirali stranci, papirni novac kreirali su srpski umetnici. Hronološkim redom, bili su to akademski slikari: Đura Jakšić, Đorđe Krstić, Beta Vučanović, Paja Jovanović, Vasa Pomorišac, Mladen Josić. Novčanice su pogodnije za umetnički izraz od novčića, pre svega zbog veće dimenzije (banknote su pre pedeset ili sto godina bile znatno većeg formata nego danas), ali i mnogo zahvalniji medij pošto narod njima rukuje sa većom pažnjom i one cirkuliru slobodno u zemlji i inostranstvu. Novčanice Privilegovane Narodne banke Kraljevine Srbije i njene kasnije naslednice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije, pripadaju tzv. školi francuskog dizajna banknota, a izradene su na kvalitetnom filigranskom papiru (sa vodenim žigom, najčešće glava vladara). Umetnici su imali poseban zadatak da detaljno izvedenim crtežima sa mnoštvom likovnih elemenata, kao i kompozicijama boja doprinesu sigurnosti novčanice i većem stepenu zaštite od falsifikovanja. Centralna banka nije se dvoumila da angažuje najveće umetnike svoga doba za realizaciju ovako složenih likovnih zadataka, strogo funkcionalne namene, u okviru zadatog projektnog zadatka i sa obavezanim elementima jedne banknote.

NEIZDATA SERIJA DRŽAVNIH NOVČANICA

Prepostavlja se da je crteže za našu prvu seriju novčanica (iz 1876. godine), tzv. državnog papirnog novca (izdanja glavne državne blagajne), izradio najveći predstavnik romantizma u srpskom slikarstvu i proslavljeni pesnik Đura Jakšić, koji je u to vreme imao 44 godine (rođen je 1832. godine u Srpskoj Crnoj, a preminuo u Beogradu 1878. godine). Profesor dr. Nenad Simić s dru-

Beograd, 15. mart 1934. 1934

Повод:

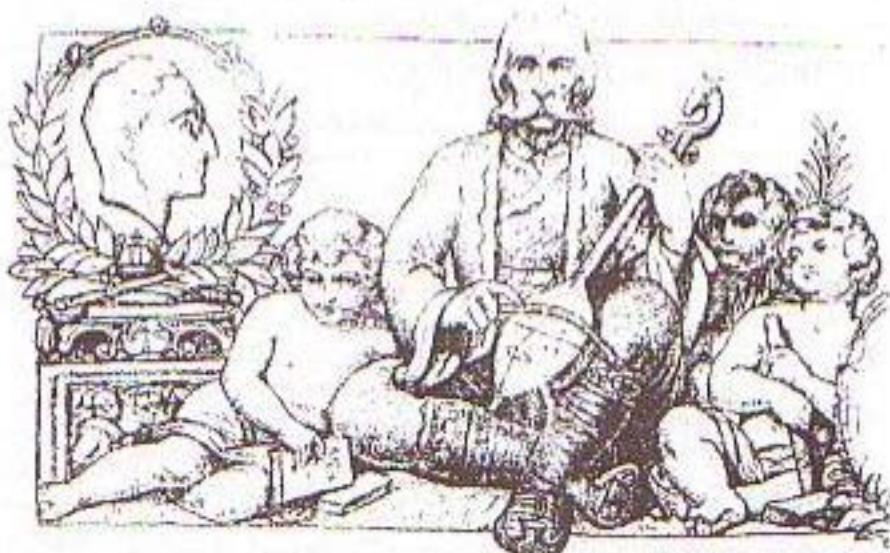
Досподину

Васи Поповићу,
академском синику

БЕОГРАД
Скерпачева ул. б

У вези с овим писмом од 3. марта 1934. г.,
које сте упутили директору Завода за израду новчаница, позва-
јући ме да се са њим упознајемо, да се Јавнотехнички багажни сагласност да ми
се уз изтрагу од динара 40.000.- повери изјада, и право да из-
ну багажну новчаницу од динара 100.-, по техничким условима
које ћам опредељити директору Завода за израду новчаница.

С поштовањем,
Истор. ...

O tome kako je Narodna banka komunicirala sa Vasom Pomorišcem, svedoči ovo pismo (gore), koje je sačuvala gospoda Smilja Pomorišac, supruga velikog slikara.

(Dole): Crtež Vasa Pomorišca za novčanicu koja nije izdata. Na tjoj je motiv guslara Filipa Višnjića, što je inspirisalo motiv na izdatoj novčanici 1941. godine, čiji je autor Panta Stojanović iz Zavoda za izradu novčanica.

ge strane, autorstvo pripisuje drugom velikom slikaru i predstavniku realizma, Đorđu Krstiću (Stara Kanjiža, 1851 - Beograd 1907), koji je kao stipendista kneza Milana Obrenovića (čiji je lik predstavljen na aversu svih pet apoena ove serije), studirao slikarstvo u Minhenu. Da li je mlada srpska država angažovala Đuru Jakšića, koji je poznat po portretima istorijskih ličnosti,

ili je Đorđe Krstić nacrtao ove prve srpske novčanice (država je odustala od njihovog izdavanja, pa one nikada nisu bile sredstvo plaćanja u Srbiji), koji je i svoju poslednju veliku kompoziciju "Pad Stalača" izradio 1900. godine po državnoj porudžbini za Svetsku izložbu u Parizu, nikada nećemo tačno saznati, jer o tome ne postoje dokumenti. Na zadovoljstvo kolekcionara i istraživača, preživeli su odštampani probni primerci svih apoena, kao istorijski dokumenti.

U tiađenih trideset godina naše novčanice su kreirali stranci: posle dve prerađene belgijske novčanice (od sto i pedeset dinara u zlatu), kojima je Privilegovana Narodna banka Kraljevine Srbije započela rad (1884. godine), retke novčanice od 10 dinara u srebru iz 1885. godine (ponovljeni crtež neizdate desetodinarke iz 1876. godine), sledile su četiri novčanice koje su naručene i izradene kod Francuske banke (Banque de France).

"NAKARADNA" ALI NAJVREDNIJA

U proleće 1915. godine emitovana je banknota od 50 dinara u srebru, čiji je autor bila Beta Vukanović (rođena Babette Bachmayer). Ova slikarka rođena je 1872. godine u Bambergu u Nemačkoj, slikarstvo je studirala u Minhenu i Parizu. Udalila se 1898. godine za slikara Rista Vukanovića. Živeli su u Beogradu, gde su otvorili slikarsku školu, a za vreme I svetskog rata bila je srpska bolničarka. Po umetničkom opredeljenju Beta Vukanović bila je prvo impresionist, a kasnije realist. Njeni afiniteti prema figuralnim kompozicijama, portretim i mrtvoj prirodi poklapali su se sa opšte prihvaćenim stilom banknota s početka XX veka, na kojima su dominirali motivi alegoričnih figura i simbolizam. Nažalost, nakon puštanja u promet ova novčanica nije dobro primljena u narodu, ocenjena je kao "nakarada" i zahtevano je njen povlačenje iz opticaja (videti tekst "Plava pedesetica", objavljen u Politici od 11. avgusta, sa faksimilom članka od 28. aprila 1915. godine, koji je preuzet iz knjige "Novac Srbije" Jovana Hadži-Pešića, kome se naknadno zahvaljujemo). Narodna banka je ubrzo prestala sa njenim izdavanjem, pa je i zbog veoma kratkog vremena opticaja ovo jedna od najredih srpskih novčanica.

DORDE JOVANOVIĆ INSPIRISAO FRANCUZE

Nakon I svetskog rata i privremenog izdanja papirnog novca Ministarstva finansija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca (novčanice izrađene u Pragu, Zagrebu, Parizu i Novom Sadu), nova "stalna" desetodinarika (sa datumom izdanja 1920. godina) stigla je iz Amerike od čuvene American Bank Note Co. To je jedina jugoslovenska novčanica izrađena u karakterističnom dolarskom stilu, a do puštanja u rad Zavoda za izradu novčanica (26. januara 1930. godine), sve kasnije novčanice izrađivane su u Parizu kod Banque de France, sa kojom smo imali posebne odnose saradnje i prijateljstva. Krajem dvadesetih godina, Narodna banka Kraljevine S.H.S. naručila je novi tip novčanice od deset dinara (sa datumom izdanja 26. maj 1926. god.). Iako su ovu banknotu proizveli francuski umetnici i graveri, veoma je izvesno, da ih je inspirisalo delo jednog srpskog vajara: na narandžastoj novčanici dominira glava mlade žene sa lovovim vencem (isti motiv, ali iz profila je i na vodenom žigu), koja se velikom izvesnošću predstavlja bronzano poprsje "Srbija" koje se nalazi u zgradi Narodne banke u ulici Kralja Petra br. 12, u Beogradu. Ova skulptura je zapravo detalj Spomenika kosovskim junacima u Kruševcu, rad Dorda Jovanovića, najznačajnijeg srpskog vajara s kraja XIX veka.

NOVA HILJADARKA ZBOG FALSIFIKATA

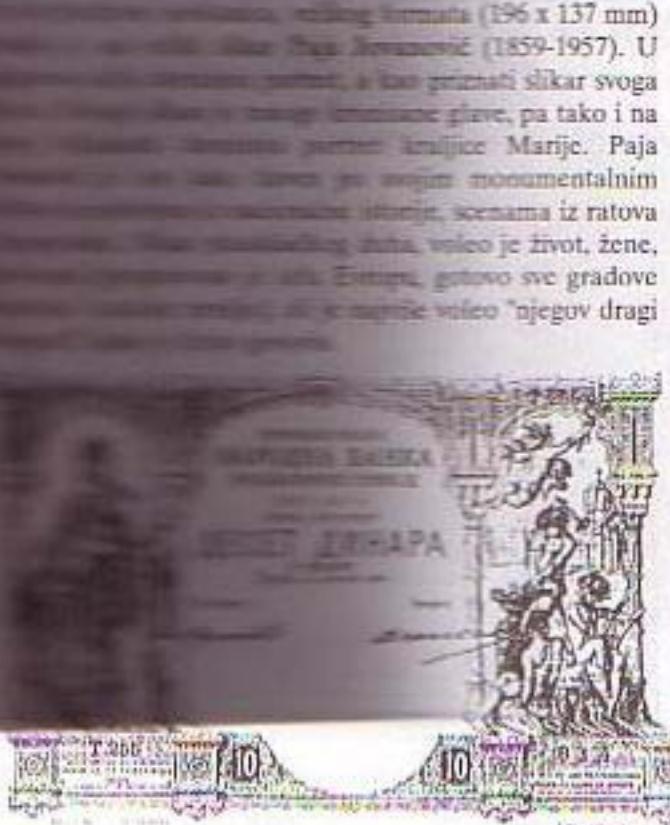
Kada je Kraljevina SHS promenila ime u Kraljevinu Jugoslaviju, 1929. godine, i Narodna banka je preimenovana u Narodnu banku Kraljevine Jugoslavije. Emisiona aktivnost central-

Bronzano poprsje "SRBIJA" u zgradi Narodne banke u ul. Kralja Petra I, čiji je lik korišćen za dizajn novčanice od 10 dinara 1926.

NOVA HILJADARKA ZBOG FALSIFIKATA

ne banke početkom tridesetih godina ovog veka nastavlja se u uslovima ekonomskog napretka zemlje, intenziviranja spoljno-trgovinske i finansijske saradnje sa inostranstvom, smanjenja državnog duga kod Narodne banke i stabilizacijom javnih finansijskih. Dok je na prve dve novčanice, od deset i sto dinara izmenjen samo naziv izdavača, za apoen od hiljadu dinara morao je biti izrađen potpuno novi tip novčanice, jer su se u opticaju pojavili veoma uspeli falsifikati hiljadarke iz 1920. godine. Nova novčanica sa datumom 1. 12. 1931 (godišnjica proglašenja Kraljevine SHS), koja je puštena u opticaj 1. januara 1933. godine, bila je u opticaju nepunih osam godina (povučena je u okupiranoj Srbiji). Crtež

Novčanica od 10 dinara u srebru Kraljevine Srbije iz 1887. god.

Radi olakšavanja novčanog prometa, 1. januara 1937. godine, u opticaj je puštena novčanica od 500 dinara (prvi takav apoen u našoj novčanoj istoriji), sa datumom izdanja 6. septembar 1935. godine, (rodendan mладог краља Петра II). Crtac je izradio slikar Omer Mujadžić (rođen 1903. godine u Bosanskoj Gradišci). Nakon završetka Umetničke akademije u Zagrebu, 1925/26. godine specijalizovao je u Parizu, na Ecole des Beaux-Arts. Poznati su njegovi portreti, figuralne kompozicije, pejzaži i mrtve prirode. Radio je crteže za novčanice i posle Drugog svetskog rata.

Akademski slikar Vasa Pomorišac (Jaša Tomic, 1893. - Beograd, 1961) realizovao je dva crteža za novčanice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije i jedan za Srpsku Narodnu banku. Prvi crtež odnosi se na novčanicu od 100 dinara, koja nosi datum 15. juli 1934. godine (50-godišnjica od osnivanja Banke), a drugi na hiljadu dinara sa istim datumom izdanja (koja nije puštena u promet). Na obe novčanice su predstavljene kompozicije nadahnute nacionalnom istorijom, sa ističenim smislim za portret, što je karakteristično za stvaralaštvo ovog velikog srpskog slikara, koji je studirao u Minhenu, Zagrebu, Beogradu i Londonu. Vasa Pomorišac je naš prvi slikar koji je slikao na staklu, a od njegovih mnogih dela po Beogradu, posle bombardovanja u Drugom svetskom ratu, ostali su samo vitraži u Starom dvoru (sada Skupština grada) i u hotelu Metropol. Novčanica istog autora od hiljadu dinara, izdanja 1. maj 1942. godine, u režiji Srpske narodne banke, iako sa mnoštvom detalja i simbola, mračnog je kolorita i kao takva odraz umetnikovog raspolaženja pod bremenom okupirane stadebine. Radost i disciplina su tematski okvir svih okupacionih novčanica, ali im je pored toga zajednička nota raspoloženja zbog nedostatka slobode.

NAJLEPSA JUGOSLOVENSKA BANKNOTA

Autor neobične novčanice od hiljadu dinara iz 1941. godine sa pretiskom Srpske narodne banke, koja je nastala

kao petstodinarka pre Drugog svetskog rata, bio je slikar Mladen Josić, rođen 15. jula 1897. godine u Starom Bečeju, koji je studirao u Parizu na akademiji Grande-Chaumière. Poznate su njegove slike sa velikim figuralnim kompozicijama i ženskim aktovima. Ovaj veliki srpski slikar živi u emigraciji.

SLIKAR KOJI OSEĆA ANATOMIJU NOVČANICE

Narodna banka je angažovanjem velikih slikara na kreiranju naših novčanica ne samo obezbeđila vrhunsku profesionalnost u realizaciji emisionih poslova, već je omogućila svom narodu da upozna lepote umetničkog stvaralaštva, kao nacionalna ustanova koja prevaziđa okvire ekonomije i bankarstva. U tom pogledu centralna banka ima prosvetačku funkciju, da afirmiše zaslужne ličnosti iz kulture, nauke i društvenog stvaralaštva. Za Klaru Suman, lik sa novčanice od 100 nemackih maraka, mali broj Nemaca je znao pre tijenog puštanja u opticaj. Sigurno da su mnogi u Nemačkoj i širom sveta, potom poželeli da saznaju više o ženi sa plave stotke.

S pravom možemo zaključiti da naše predratne novčanice spadaju u najlepše banknote svoga doba. Postoje likovni radovi koji mogu dati vrednost za kreiranje novčanica, koji bolje osećaju njenu anatomiju i estetski će uspešnije razrešiti problem crteža na relativno malom prostoru, u kompoziciji sa zadatim tekstom, nominalom (koja često mora da dominira iz praktičnih razloga) i sigurnosnim elementima. Mladi umetnici nose nove ideje i likovne izraze, stoga ne smeju biti ukapljeni, ali moraju steći zanatsku obuku i učiti iz tradicije. Nema li većeg uspeha za učitelja od uspešnog duka? Tehnička realizacija, tehnološki postupci na najmodernijim mašinama (koje stampaju tabake novčanica brzinom većom od jedne sekunde), ne mogu predstavljati ograničavajući faktor za kreativnu slobodu savremenih umetnika. Izbor boja je kako funkcionalno i sigurnosno, tako i estetsko pitanje.

VREDNOST NOVČANICA U PRVOM KVALITETU RASTE

Iako cenovni izraz uvek ne prati estetsku vrednost, prema informacijama članova Srpskog numizmatičkog društva, primerci novčanica u prvom kvalitetu ocenjivani su u redi, pa cene srpskih banknota stalno rastu.

Novčanica Kraljevine Jugoslavije izd. 1934, čiji je autor Vejko A. Kun

NOVE NOVČANICE U REPUBLICI MAKEDONIJI

Narodna banka Republike Makedonije puštila je u opticaj 9. septembra o. g. novu seriju od 6 novčanica novog dizajna, u apoenima od 10, 50, 100, 500, 1000 i 5000 DENARI. Dok su prva tri apoena štampana u Štampaniji u Prilepu, preostali (veliki) apoeni izrađeni su na Malti, i izuzetno su dobrog kvaliteta.

Sve novčanice nose datum 8. septembri 1996, a motivi su vezani za makedonsku istoriju, umetnost, arhitekturu i - numizmatiku; na apoenu od 50 denari prikazan je brončani folis Anastasija I iz 5. veka. Ukupna vrednost svih 6 novčanica iznosi 6.660.- denuri, tj. c. DEM. 250.-

Iz Makedonskog numizmatičkog društva - Skopje

NIKOLA ŠELDAROV - NOVI PREDSEDNIK M.N.D.

Nedavno je Skupština Makedonskog numizmatičkog društva izabrala u Skoplju novo rukovodstvo. Za novog predsednika MND izabran je gosp. Nikola Šeldarov, dipl. arheolog (diplomski iz numizmatike), rođen 1955. godine. Gosp. Šeldarov autor je knjige *Кралевите на античка Македонија и нивовите монети во Република Македонија*, kao i nekoliko zapaženih numizmatičkih članaka. Nikola je i član načeg Društva, od 1994. godine.

Čestitamo MND i njegovom novom Predsedniku!

Jubilarni denari

Rasprave o devalvaciji i konvertibilnosti

Puštanje novih novčanica denara u opticaj (u apoenima od 10, 50, 100, 500, 1.000 i 5.000), povodom devetog septembra, pet godina nezavisnosti Makedonije, otvorilo je rasprave o mogućoj devalvaciji makedonske valute. Prilikom predstavljanja novih novčanica, makedonski premijer Branko Crvenkovski odbacio je tu mogućnost i tvrdio da će vrednost denara biti stabilna i da će u narednih godinu do dve postati konvertibilna valuta. Ovo je ponovio i ministar finansija Tuki Fiti koji je rekao da je u proteklih šest meseči zabeležena deflacija od 3,3 odsto, dok je viceguverner Narodne banke Makedonije Tome Nenovski izjavio da je u periodu od juna 1995. godine do juna 1996. godine zabeležena inflacija od 4,1 odsto. S druge strane, najveće makedonske izvozne kompanije odavno zagovaraju devalvaciju i predlažu da se kurs odredi tako da se, umesto sadašnjih 27 denara, za jednu marku dobija od 31 do 33 denara.

PROIZVODNJA KOVANOOG NOVCA

Proizvodnja kovanog novca u Zavodu ima dugu tradiciju. Kovani novac od srebra, bakra i nikla kuje se od 7. septembra 1938. godine

U Sektoru za proizvodnju kovanog novca kuje se opticajni, prigodni i numizmatički novac, plakete, privesci, medaljoni i značke, kao i mnogi drugi slični proizvodi.

Umetnički studio za proizvode kovnice sastoji se iz dve celine, Vajarskog ateljea i Ateljea za graverske radove. U Vajarskom ateljeu rade se kompletne kreacije i idejna rešenja za izradu kovanog, opticajnog i prigodnog novca, plaketa, ordenja i značaka, sve do originalnih gipsanih modela. U Ateljeu za graverske radove originalni gipsani model služi kao matrica za izradu definitivnog kopir etalona, koji se izrađuje od specijalnih aralditnih masa. Tako formiran etalon, reducira se na kopir reducir mašini tipa "Lienhard br. 1" firme "Güdel". Posebna pogodnost mašine je što se sa ravnog etalona može postići konkavnost ili konveksnost osnovnog alata do ± 35 odsto. Tako dobijen umanjen, na čeliku mašinski ugraviran reljef, sa dimenzijama budućeg otkovka, više puta se međufazno ručno gravira i umetnički doteruje.

Nakon završetka graverskog retuša osnovni alat za reprodukciju dolazi na dalju obradu u Odelenje alatnjice gde se podvrgava mehaničkoj doradi i termičkom tretmanu radi dobijanja potrebnih radnih tvrdoča neophodnih u eksploataciji.

Poseban kvalitet odeljenja predstavlja oprema za termičku obradu metala u vakuumu. Za kaljenje se koristi vakuum peć "Degussa" tipa VKOF 25/16/25. Nakon kaljenja u vakuumu vrši se termičko otpuštanje u peći tipa 6 SL 30/40, firme "Safed". Dobijeni alati galvanski se visoko poliraju do ogledalastog stanja, a po potrebi galvanski zaštićuju tehnologijom tvrdog-sjajnog hromiranja.

Odeljenja su kadrovske osposobljena specijalistima za navedene poslove, akademskim vajarem, ručnim graverima, inženjerima i visokokvalifikovanim majstorima-alatničarima.

Prigodni novac sa "Pobednikom", simbolom Beograda, iskovan povodom "PESK '82"
Autor D. Mileusnić, akademski vajar

Vesna Klišarić, dipl. inž. technolog,
direktor Kovnice novca

Proizvodnja kovanog novca u Zavodu ima dugu tradiciju. Kovani novac od srebra, bakra i nikla kuje se od 7. septembra 1938. godine. U to vreme Zavod je bio opremljen sa devet "Schuler" preg prese čiji su kapaciteti zadovoljavali dugi niz godina potrebe opticaja. Pojedinačni kapacitet svake mašine bio je od 45.000 do 52.000 otkovaka za osam sati rada.

Tri horizontalne preg prese tipa M 151 iz Šulerove eksperimentalne proizvodnje došle su u naš Zavod 1978. godine. Kapacitet presa bio je 150.000 do 170.000 otkovaka za osam sati.

U okviru modernizacije Kovnice, Zavod je zamolio kompletan mašinski park - maštine za kovanje i izgradio novi poslovni prostor od 10.000 m².

Zavod danas posle modernizacije raspolaže sa tri horizontalne "Schuler" preg prese tipa M 151 i četiri preg prese tipa MRH 150, kao i sa dve prese "Gräbener" vertikalne preg prese tipa MPU 156. Današnji kapacitet Zavoda u kovanju su mnogostruko veći, a postoji mogućnost kovanja profilisanog novca (šestougaonog, osmougaonog...).

Faza brojanja žetona, kao i gotovog novca i pakovanja, modernizovana je uvođenjem maština za brojanje "Velec", tip 450 MS i "Boschov" linije za pakovanje i merenje kovanog novca.

Zvanični numizmatički dozirnja
modeli na preg presi.

"Schuler" preg presa za
kovanje kovanog novca.

Zavod od 1978. godine proizvodi prigodni i numizmatički novac. Za kovanje uvođene su i novi modeli i tehnologije za kovanje u pruf tehnicu i tehnicu visokog sjaja, firme "Gräbener", tipa GKMP 360, najbolji proizvođač. Najpoznatiji svetski stručnjaci iz oblasti numizmatike zaključili su da je novac od plemenitih metala svetskog kvaliteta. Za kompletan novac, izrađen povodom Olimpijskih igara 1984. godine, tvrdili su da je to do tada najbolje izrađeni olimpijski novac u svetu. U posljednjem vremenu zlatnici i srebrnjaci otkovani povodom "25 godišnjice II zasedanja AVNOJA", "10. Međunarodne šahovske olimpijade", "Kamadžića", "Devetog samita nesvrstanih", "29. Šahovske olimpijade" i drugi. Istim putem, proizvode se i plakete i slični proizvodi od plemenitih i obojenih metala.

NOVA KOVNICA NOVCA I PRATEĆI SADRŽAJ

Radi valorizacije i distinkcije svakog dela tehnološkog ciklusa i programa, projektant (arh. Vesna Vujica) je odgovarajuće objekte oblikovao posebnim stilsko-arkitektonskim duhom. Tako je i stilski kontrast između starih i novih objekata pozitivno razrešen nizom istorijske memorije, tj. spregom reinterpretiranih elemenata arhitektonskog nasledja, od romanskog i gotskog do klasično-monumentalnog. Poseban značaj takvog poduhvata počiva u činjenici da je svaka stilска evokacija i svaka upotreba materijala podvrgnuta najstrožim kriterijuma funkcionalnosti, bez ostatka. Zato Novu kovnicu novca možemo posmatrati i kao zanimljiv odgovor na tipične mane postmodernizma, opterećenog preobiljem nefunkcionalnih suvišaka.

Unutrašnje komunikacije sa halom - gde je najstroži tretman bezbednosti - služe i za odvajanje (bučnih) proizvodnih pogona od (tihih) odjeljena za pripremu. Tako je stvorena izdvojena zona za odmor i predah radnika. Reč je o prijatnim i svetlim ambijentima sa servisima okrepe, kojim je Uprava posebno ponosna jer zadovoljavaju najviše standarde kulture rada, kakve iziskuje jednoličnost posla kontrole i opsluživanja mašina za proizvodnju kovanog novca.

Deo fasade Novе kovnice

USLEDEĆEM BROJU: PROIZVODNJA NOVČANICA

SAVREMENE MEDALJE I PLAKETE IZ ŠAPCA - I

Medalje i plakete - tvorevine male vajarske forme - uvek su vezane za neki dogadjaj ili ličnost koji se žele ovekovečiti u metalu. U manjoj ili većoj meri one čuvaju i izvesnu nacionalnu tradiciju, a s obzirom da su najčešće izvanični spomenici, njihov izgled često zavisi i od vladajuće ideologije, čijem su uticaju podložnije više nego drugi vidovi umetnosti.

Umetnost sitne plastike, a posebno medalje, doživeli preporod u doba renesanse, prošla je dug i složeni put razvoja svojih izražajnih mogućnosti. Glavna od njih je lakonizam - maksimalna efikasnost izražavanja svakog kompozicionog i plastičnog elementa, promišljenost svakog, čak sasvim malog detalja, što varira od primera do primera, zaviseći u velikoj meri i od umetnika koji je idejni tvorac medalje ili plakete.

Kao i gravira, svaka medalja i plaketa nije unikat jer se izrađuju u mnoštvu primeraka. Uradene u tiražu od nekoliko komada do nekoliko stotina, ove tvorevine su opredeljene za mnoštvo gledalaca, pa tako postaju i specifičan vid propagande.

Među medaljama i plaketama ima vrlo retkih i vrednih, ne samo zbog materijala u kojem su uradene, nego i zbog toga što su tokom vremena, iako su u vreme nastanka bile česte i neobičajene, postale pravi rariteti.

Polazeći od napred navedenih činjenica, namera mi je da u ovom radu, koliko je to moguće, detaljnije prikažem medalje i plakete koje se odnose na ličnosti i dogadaje u Šapcu u njegovoj novijoj istoriji.

Šabac je poznat kao kulturni i privredni centar severozapadne Srbije. Tokom ranijih perioda skoro svaka privredna i društvena organizacija proslavljala je značajnije događaje ili postignute uspehe u svom radu. Priznanja su dodeljivana na svečanim skupovima u obliku diploma, pohvala, zahvalnica i časovnika. Od sredine 70-tih godina dolazi do promene, pa se priznanja dodeljuju u umetnički oblikovanim medaljama i plaketama. Naučnost, medalje i plakete koje su dodeljivane, ni izdaleka, po broju i kvalitetu, ne odgovaraju samom gradu Šapcu, kao ekonomskom, političkom i kulturnom centru, utoliko pre što u njemu živi i radi veći broj likovnih stvaralaca. Mora se konstatovati da se dosta retko javljaju primerci koji se, po svom izgledu i umetničkom vrednošću, izdvajaju, što nije neobično jer su autori tih medalja poznati umetnici koji su težili većoj umetničkoj izražajnosti i individualnosti. I pored svega ovoga, medalje i plakete Šapca su značajan svedok jednog vremena koje je za nama, i kako vreme bude više odmicalo, one će biti sve dragoceniji svedoci.

Moram još napomenuti da ovo nije kompletan katalog, pošto za veći broj medalja i plaketa ne postoji nikakva dokumentacija jer je uništena, bilo zbog nebrige ljudi, bilo usled nesrećnih slušajeva, kao na primer u slučaju dokumentacije za XIV balkanski konjički šampionat, a koja je izgorela prilikom požara u društvenim prostorijama kluba. Zbog svega ovoga u

katalog sam uneo samo one podatke do kojih sam dušao na osnovu relevantnih dokumenata.

KATALOG

1. PLAKETA GRADA ŠAPCA. Plaketa je u obliku štita na kojem je grb grada. U venecu od klasa žita je stilizovana predstava tvrdave na Savi. Iznad tvrdave je otvorena knjiga na kojoj je godina osnivanja grada 1470. Iznad knjige je amblem HI "Zorka" - retorta u kojoj su fabrički dimnjaci. Iznad svega je zvezda petokraka. Dimenzija: 65 x 90 mm. Materijal: mesing pozlaćen, mesing posrebren i bronza. Izrada: Aurometal, Subotica.

2. JUBILARNA PLAKETA "METALOPLASTIKA". U sredini je monogram "MP", ispod njega natpis u dva reda "ŠABAC / 1961 - 1971". Okolo je prsten sa zvezdicama i tačkama. Dimenzija: Ø 50 mm. Materijal: aluminijum eloxiran u zlatnu boju. Godina izrade: 1971. Izrada: Metaloplastika, Šabac.

3. PLAKETA ZA UČEŠĆE NA SVEČANOSTIMA "LJUBIŠA JOVANOVIĆ". Lik Ljubiša Jovanovića okrenut poludesno. Natpis "ЗА УЧЕШЋЕ НА СВЕЧАНОСТИМА У ШАПЦУ" na desnoj strani plakete. Na levoj strani je tekst "1908 - 1971 ЉУБИША ЈОВАНОВИЋ". Dimenzija: 90 x 116 mm. Materijal: mesing liveni. Autor: Miodrag Tomanović. Izrada: Grafostroj, Šabac.

4. MEDALJA POZORIŠNIH SVEČANOSTI "LJUBIŠA JOVANOVIĆ". Portret Ljubiša Jovanovića okrenut polulevo. Natpis "ПОЗОРИШНЕ СВЕЧАНОСТИ" "ЉУБИША ЈОВАНОВИЋ" - ШАБАЦ. U četvrtastom okviru signatura "M 75". Na reversu medalje je grb Šapca - stilizovane kule i zid. Dimenzija: Ø 50 mm. Materijal: Zlato. Godina izrade: od 1975. po jedan komad svake godine. Autor: Nebojša Mitrić. Izrada: Zavod za izradu novčanica i kovanog novca, Beograd.

5. KROS VOJNIKA, OMLADINE I PIONIRA. Konture vojnika, omladinaca i pionira koji treća na levo. Iznad njih je polukružni natpis "KROS VOJNIKA, OMLADINE I PIONERA ŠABAC". Od 1975. godine, kada je održan prvi kros, pa do 1985. godine, na medalji je i godina kada je dodešena. Od 1985. do 1988. godine medalja je bez godine. Dimenzija: Ø 49 mm. Materijal: mesing pozlaćen. Izrada: Aurometal, Subotica.

6. KROS VOJNIKA, OMLADINE I PIONIRA. Sve isto kao kod br. 5, samo što medalja ima ušicu za provlačenje trake. Dimenzija: Ø 49 mm. Materijal: mesing pozlaćen, mesing posreben i bronza. Izrada: Aurometal, Subotica.

7. JUBILARNA PLAKETA HI "ZORKA". U lоворovom vencu nalazi se grb HI "Zorka" - štit sa retortom u kojoj su dva fabrička dimnjaka. Iznad štita su zraci sunca. Na desnoj strani plakete je natpis u više redova "ZORKA / ŠABAC / 40 / GODINA / RADA / 1938 / 1978". Dimenzija: 105 x 78 mm. Materijal: Jedna zlatna (dodeljena Josipu Brzu Titu), ostale mesing pozlaćen. Autor: Dragiša Marsenić. Godina izrade: 1978. Izrada: Aurometal, Subotica.

8. PLAKETA HI "ZORKA". Grb preduzeća - štit sa retortom u kojoj su fabrički dimnjaci, iznad štita sunčevi zraci. Levo i desno od štita su stilizovane lоворove grančice.

Natpis u dva reda: "HEMIJSKA INDUSTRIZA / ZORKA ŠABAC". Dimenzija: 98 x 47 mm. Materijal: mesing pozlaćen. Izrada: Aurometal, Subotica.

9. ZLATNA PLAKETA OPŠTINSKE ORGANIZACIJE SAVEZA SINDIKATA. U sredini plakete su četiri kruga. U gornjem, manjem je grb grada, a u ostala tri, koja su spojena, nalaze se stilizovani simboli industrije i zanata. Okolo je natpis "ОПШТИНСКА ОРГАНИЗАЦИЈА САВЕЗА СИНДИКАТА, ШАБАЦ". Sve ovo je obuhvaćeno stilizovanim vencem. Na reversu je krupnim slovima tekst "ПЛАКЕТА". Dimenzija: Ø 80 mm. Materijal: mesing pozlaćen. Godina izrade: 1979. Izrada: Aurometal, Subotica.

10. MEDALJA ATLETSKOG KLUBA ŠABAC. Predstava bacajućeg diska. Natpis "АШК 1930 - 1980". Dimenzija: Ø 56 mm. Materijal: mesing. Autor: Vladislav Lalicki. Godina izrade: 1980. Izrada: Grafostroj, Šabac.

11. NAGRADA SOFK-e. Pet olimpijskih krugova u kojima su stilizovane figure košarkaša, fudbalera, odbojkaša, rukometara i atletičara. Natpis iznad krugova: "СОФК ШАБАЦ". Na pojedinim plaketama ispod krugova nalaze se godine dodeljivanja nagrade. Dimenzija: 92 x 91 mm. Materijal: mesing pozlaćen. Godina izrade: 1980 - 1993. Izrada: Aurometal, Subotica.

12. PLAKETA RUKOMETNOG KLUBA "METALO-PLASTIKA". U sredini plakete je stilizovana ruka koja drži rukometnu loptu na kojoj je natpis "МР ШАБАЦ". Naokolo je natpis "1958 RUKOMETNI KLUB METALO-PLASTIKA ŠABAC". Dimenzija: 70 x 80 mm. Materijal: mesing pozlaćen. Godina izrade: 1983. Izrada: Aurometal, Subotica.

(Nastavak u sledećem broju).

NADA TODOROVIĆ

Srpsko numizmatičko društvo izgubilo je još jednog od svojih osnivača, poznatu i svima nam dragu Nadu Todorović. Nada je bila pionir u Srbiji, pa i u Jugoslaviji, na jednom važnom području numizmatike - medaljerstvu.

Nada Todorović rođena je u Kragujevcu 19. februara 1907. godine, a umrla u Beogradu 10. oktobra 1996. Nadin otac Tanasije bio je inženjer građevinarstva, a majka Jovanka (rođ. Jovanović iz Novog Sada) nakon razvoda živela je u Zagrebu, gde je više godina bila privakinja Hrvatskog narodnog kazališta, a zatim i Narodnog pozorišta u Beogradu. Nada je srednju školu učila u Kragujevcu, Skoplju, Kotoru i u Beogradu, gde je i maturirala. Na Filozofskom fakultetu u Beogradu diplomirala je na grupi za klasičnu filologiju. Posle toga radila je kao profesor u Drugoj ženskoj gimnaziji, a potom u Narodnom muzeju u Beogradu, od 1947. godine pa sve do odlaska u penziju. U Narodnom muzeju kratko je vreme radila kao bibliotekar, a od 1950. godine prešla je u Numizmatičko odjeljenje. Tu je i teorijski i praktično započela svoje studije numizmatike, pokazujući poseban interes za medaljerstvo. Medaljama prilazi kao vrednim umetničkim delima i kao značajnim spomenicima istorijskih zbivanja na našem tlu. Napisala je brojne naučne i stručne radeve iz oblasti medaljerstva, koji su objavljivani uglavnom u *Zborniku Narodnog muzeja*, u našem časopisu *Numizmatičar* i u zagrebačkim numizmatičkim publikacijama.

Njeno životno delo je knjiga *Jugoslovenske i muštrane medalje* koju je objavila 1964. godine.

Ona je na ovom području numizmatike - medaljerstvu - a koje je do njenog angažovanja, kod nas bilo potpuno zapostavljeno - bila ne samo pionir, nego i svetski priznati naučni radnik. Zato je od svetske Federacije za proučavanje medalja (FIDEM) odlikovana medaljom, nagradom kojom se posebno ponosi. Povodom 125-godišnjice postanka Narodnog muzeja odlikovana je srebrnom spomen medaljom i diplomom, a prilikom proslave 25-godišnjice Srpskog numizmatičkog društva dodeljena joj je plaketa i povelja za izuzetan doprinos razvoju srpske numizmatike. Hrvatsko numizmatičko društvo iz Zagreba takođe joj je dodelilo pismeno priznanje i proglašilo je za svog počasnog člana.

Predsedništvo SFR Jugoslavije odlikovalo je Nadi Todorović ordenom zasluge za narod sa srebrnom zvezdom 1982. godine.

Nada Todorović bila je ugledna teoretičarka medalje, bez koje bi ova grana numizmatike bila znatno siromašnija. Mi koji smo je poznavali, ne samo kroz veliki opus njenih naučnih i stručnih radeva, nego i lično, zapamtimo je kao osobu vrednu velikog poštovanja, skromnu, komunikativnu, susretljivu, sistematicnu i vrlo dobromernu.

Nada Todorović bila je jedan od osnivača našeg društva (članska karta br.12), koja je, od osnivačke skupštine 1956. godine, pa sve dok je bolest na to nije natarala, vredno učestvovala u mnogim aktivnostima našeg Društva.

Slava i hvala našoj velikoj numizmatičarki!

MEDALJA U SLUŽBI MIRA

Kroz vekove medalja je proslavljala i sklapanje mira i primirja; takva medalja ima svoj koren još u antičkom novcu sa personifikacijom boginje mira, koja se kod Grka pod imenom Eirene prikazuje kao mlada žena sa rogom izobilja, maslinovom boginjom, Hermesovom palicom, klasjem i malim Phutom u ruci, ili kako bukinjom pali gomilu oružja. Kod Rimljana ova boginja nosi ime Pax - Mir, i ima iste atribute. Plut personificira bogatstvo, koje prati mir. Ova boginja često je prikazivana i na reversim medaljama, od kojih je izvanredan primerak medalja Renatusa Anžujskog i njegove žene Johane od Lavala, koju je Avers ove medalje pretstavlja poprsja kralja Rebatusa i kraljice Johane okrenuta na desno; njihova imena nisu data u natpisu. Kralj ima na glavi visoku krznenu kapu i kaput sa širokom krzrenom kragnom, a kraljica visoku kapu sa nekoliko redi traka i oko vrata ogrlicu od više nizova bisera. Natpis unaokolo glasi: DIVI. HEROES. FRANCIS. LILIUS. CRVCEQVE. ILLVSTRIS. maslinovog drveta i oklopa postavljenog na zemlji uspravno. Desnom rukom drži pred sobom, preko desnog ramena, maslinovu granu, a levu ruku, kojom drži šlem, položila je na stelu sa natpisom: M. .CCCC. .LXIII. (u tri reda). Levo uz rub.: PAX. Avgusti. U otsečku signatura: FRANCISCVS LAVRANA. FECTI.

Natpis na aversu znači: Ovi polubogovi, ponositi zbog francuskih lilijsa i Lavralovog krsta, stupaju zajedno ne ispuštajući s vida nebeski put. Pretstavu boginje mira Laurana je svakako uzeo sa nekog rimskog novca iz doba carstva. Ova medalja simbolise težnju za mirom Renatusa Anžujskog, tog provansalskog kralja, poznatog sa svoje visoke kulture i humanističkog pouzdanja, koji je od svoga dvora u Aix-u stvorio centar literarnog i umetničkog života, u kome je i sam sudjelovao kao slikar i poezija.

Ima vrlo mnogo medalja iskovanih povodom sklapanja mira, od kojih su za nas Jugoslovene naročito značajne one koje su uključene na Karlovački mir, 1669 god., i na Požarevački mir, 1718. god.

(Odlomak iz članka Nade Todorović objavljenog u *Zborniku Narodnog muzeja*, Koj. I, Beograd 1956/57.)

SPOMEN MEDALJE I OBELEŽJA PRIPADNIKA MIROVNIH SNAGA UJEDINJENIH NACIJA

Jugoslovenski predstavnici u sastavu snaga UN

Snage Ujedinjenih nacija - plavi šlemovi - su one snage koje se formiraju po odluci Saveta bezbednosti i organizuju se pod njegovim neposrednim rukovodstvom, rukovodstvom Generalnog sekretara ili Generalne skupštine UN. Njihov zadatak nije da vode borbu, već da spreče izbijanje ili obnavljanje sukoba, da vrše nadzor nad uspostavljenim primirjem i da pružaju pomoć u uspostavljanju mira i bezbednosti.

Ujedinjene nacije ne raspolažu vlastitim snagama koje bi mogli da upotrebe radi ostvarenja navedenih zadataka. Za vojno angažovanje u sprečavanju sukoba, očuvanju mira ili suprotstavljanju agresiji, one zavise od zemalja članica koje im stavljaju svoje snage na raspolaganje. Biti pripadnik mirovnih snaga UN svakoj zemlji, svakoj armiji, svakom oficiru i vojniku čini izuzetnu čast. Jačina, struktura i obeležja i naziv tih snaga zavisi od svojstava sukoba i cilja koji se želi postići.

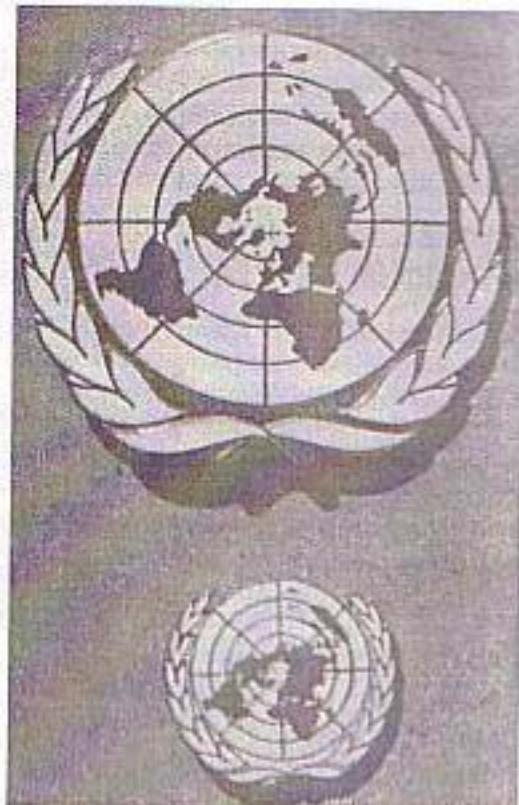
Mirovne snage UN čine pešadijske, laku oklopne, pomoćne jedinice, kao vojni kontingenti pojedinih zemalja članica UN. Takve snage ranije su postojale na Bliskom istoku - Sinaj, Gaza, Golanska visoravan i Liban. Rezolucija "Ujedinjeni za mir" je prvi put upotrebljena u vreme izbijanja krize 1956. godine. Na Sinaj je upućen kontigent mirovnih snaga UN, u čijem sastavu su bili i predstavci Jugoslavije. Tamo su bili od 17. novembra 1956. do 11. juna 1967. godine. Pukovnik Lazar Mušicki bio je jedan od komandanata od avgusta 1964. do juna 1965. godine. Ove snage su poznate i pod imenom UNEF 1.

Pod imenom UNEF 2 naše su snage učestvovali od 1973. do kraja 1979. godine, da bi nadgledale prekid vatre između egipatskih i izraelskih trupa, kad je došlo do vraćanja Sinaja Egiptu.

Mirovne snage rasporeduju se na koridoru koji stvara tampon zonu između suprotstavljenih strana radi sprečavanja njihovog eventualnog sukobljavanja. Mada kompletno naoružane i opremljene, one mogu da se bore jedino u samoodbrani. Podjednako se odnose prema obe sukobljene strane u nastojanju da zajedničkim naporima nađu rešenje za konkretnе probleme. Jačina mirovnih snaga UN obično je od 5.000 do 7.000 ljudi.

Posmatračke grupe po pravilu čine nenaoružani oficiri, koji se upućuju u zone ostvarenog primirja radi nadziranja poštovanja sporazuma o primirju. Prva takva posmatračka grupa formirana je 1948. godine za područje Bliskog istoka i još je angažovana. Nakon toga, formirano je još takvih i sličnih grupa. Jugoslavija je svoje predstavnike imala u pet posmatračkih grupa: Jemen, Kongo-Zair, Iran-Irak, Angola i Namibija. Pukovnik Branko Pavlović bio je šef generalštaba posmatračke misije u Jemenu od 26. avgusta do 11. septembra 1963, a kontigent oficira od jula 1963. do 4. septembra 1964.

Kontigent jugoslovenskih vazduhoplovaca od 15. jula 1960. do 30. juna 1964. učestvuje u misiji u Kongu, sadašnjem Zairu. Posobna čast Jugoslaviji i tadašnjoj JNA ukazana je 20. avgusta 1988. godine, kada je na čelo misije posmatrača postav-

Gore: Oznaka pripadnika mirovnih i posmatračkih snaga za kapu "beru" (plavi beretka) i miniatura;

Dole: Znak UN - jedinice za hitnu intervenciju

ljen za glavnokomandujućeg general - major Slavko Jović, na granici između Iraka i Irana. Misija je sa uspehom okončana oktobra 1989. godine.

U dve specijalne misije u Angoli od 3. januara 1989. do 26. juna 1991. i od juna 1991. do marata 1992. učestvuju naši oficiri kao vojni posmatrači, a u istom svojstvu boravili su i u Namibiji od 21. aprila 1989. do 21. marta 1990. godine. Ove su misije poznate i pod sledećim nazivima: ONUC (1960 - 1964), UNYOM (1963 - 1964), UNIMOG (1988 - 1989), UNAVEM (1989-1992) i UNTAG (1989 - 1990. godine).

U akcijama u kojima su angažovane snage iz Jugoslavije učestvovalo je oko 16.000 starešina i vojnika. Iako angažovane na uspostavljanju i održavanju mira, izvršavajući postavljene zadatke "plavi šlemovi" platili su i svojim životima. Misije okončane uspehom, raspustavale bi svoje jedinice. U znak

sećanja na vreme provedeno u sastavu misije, ostajala su obeležja, dok je jedan broj za zasluge i poštovanje angažovanje odlikovan spomen medaljum misije u čijem je sastavu bio angažovan.

I - SPOMEN MEDALJE UJEDINJENIH NACIJA

Generalna skupština Ujedinjenih nacija do sada je izdala dekrete za više skupina medalja, a iste su izdate u više serija. Ovde će biti predstavljene one koje su dodeljivane jugoslovenskim oficirima i vojnicima.

UNEF 1 - MEDALJA UN JEDINICE ZA HITNU INTERVENCIJU

Nakon krize na Bliskom istoku pojavila se medalja OUN sa nazivom UNITED NATIONS EMERGENCY FORCE MEDAL - medalja Ujedinjenih nacija za hitnu intervenciju. Ista je ustanovljena 7. novembra 1956. godine. Po obliku podseća na engleske medalje i ima obrub za traku. Na aversu medalje reljefno je prikazan emblem OUN. Iznad emblema je natpis UNEF. Revers je ravan sa tankim rubom oko medalje, a u sredini je reljefnim slovima isписан u dva reda natpis *IN THE SERVICE OF PEACE* - u službi mira. Medalja je kovana u bronzi. Traka je žutorumene boje sa zelenoplavičastom crtom širine 10 mm u sredini. Na traci je metalna pločica na kojoj je igla sigurnica za pričvršćenje medalje na grudi. Dimenzija: Ø 36 mm. Vreme izdavanja ove medalje: 1956 - 1957. god. Uz medalju izdana je lenta u bojama trake medalje, dimenzije 10 x 35 mm. Takođe postoji primerak izrađen u miniaturi. Ova medalja dodeljena je svakom pripadniku odreda na Sinaju koji je proveo najmanje 90 dana u ekspediciji. Lentu medalje pripadnici Vojske Jugoslavije nose na uniformi iza lenti jugoslovenskih spomen medalja.

MEDALJA UN ZA

POSMATRAČKE JEDINICE

Medalja je jedinstvena za sva područja svetskih kriza u kojima su intervenisale snage OUN. Ta medalja je ustanovljena 30. jula

Amblem za rukav bluze pripadnika UN i amblem zemlje učesnice u misiji na Sinaju, Jemenu i Kongu - Zair.

Amblem za rukav bluze i amblem zemlje učesnice u misijama u Iraku - Iranu i Namibiji (gore) i u Angoli (dole)

FOTOGRAFIJE ZA OVAJ ČLANAK IZRADIO JE IVAN DETIČEK

1959. godine, a ima ih više vrsta. Kod ovih medalja trake su različite i predstavljaju kombinacije raznih boja. Medalja je rađena za čete zdržanih odreda posmatračkih jedinica koje su bile na zarađenim područjima, a u kojima su učestvovali snage UN. Na aversu medalje je

reljefno prikazan emblem OUN okružen vencem. Iznad emblema je natpis UN. Revers je ravan sa tankim rubom, a u sredini je reljefni natpis *IN THE SERVICE OF PEACE* - u službi mira. Medalja je kovana u bronzi, a novije su sjajne i patinirane. U ovu grupu spadaju sledeće medalje:

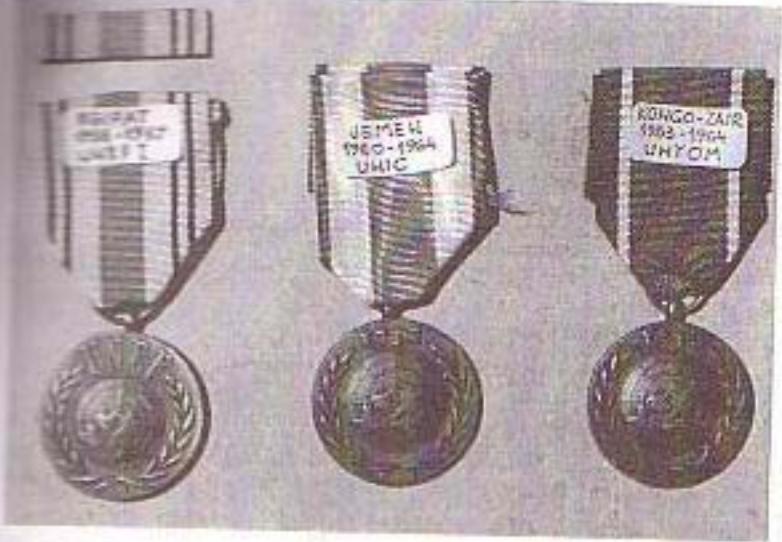
UNIC. Medalja je dodeljivana pripadnicima misije koja se nalazila u Jemenu 1960 - 1964. godine. Traka je kombinacija više boja, a dominiraju žute, koje su širine 8 mm, sa svetlobraon crtom širine 13 mm u sredini. Sa ivičnih strana nalaze se modroplave crticice širine 2 mm kojema je traka ovičena. Dimenzija: Ø 35 mm.

UNYOM. Medalja je dodeljivana pripadnicima misije u Kongu, sadašnjem Zairu, 1963 - 1965. godine. Traka je u dominantno tamnozelenoj boji širine 18 mm, sa dve ivične tamnoplaive crte širine 5 mm sa spoljne strane, i sa dve hele crte širine 2 mm u unutrašnjem delu. Dimenzija: Ø 35 mm.

UNIMOG. Medalja je dodeljivana 1988 - 1990. godine pripadnicima misije na iračko-iranskom području. Traka je plave boje duž središnjeg dela, širine 18 mm. Sa desne strane su linija boje državne zastave Irana (crna, bela i plava), a sa leve strane boje iračke zastave (crna, bela i crvena). Širina linija boje zastave je 7,5 mm, a dimenzija medalje je Ø 35 mm.

UNTAG. Medalja dodeljivana 1988 - 1989. godine pripadnicima posmatračke misije u Namibiji. Traka je izrađena u više boja - sredinom se proteže traka u vidu zastave Južnoafričke Republike, (plava, zelena, crvena, žuta i crna), širine 5 mm. Sa spoljnih strana su svetloplove trake širine 9 mm, a sa unutrašnje strane dve žute trake širine 6,5 mm. Dimenzija: Ø 35 mm.

UNAVEM. Medalja dodeljivana pripadnicima posmatračke misije u Angoli 1989 - 1992. Traka je narandžaste boje čiji je središnji deo ispunjen svetloplovom linijom širine 9 mm, ovičenom prugama crvene, bele, tamnoplaive i plave boje, širine 1 mm. Dimenzija: Ø 35 mm.

Medalje dodeljene pripadnicima snaga UN iz Jugoslavije u misijama u kojima su imale svoje predstavnike

II - OBELEŽJA PРИПАДНИКА ВОЈНИХ СНАГА УЈЕДИНЈЕНИХ НАЦИЈА

OZNAKA ZA KAPU (beret). Jednodelni znak izrađen u bronzi, sa prikazom zemaljske kugle. Oko kugle proteže se dvotrećinskim delom lovovog vencu u dnu spojen grančicom. Cela je kompozicija ispunjena belim emajlom i polirana po gornjim ivicama, a ceo znak je pozlaćen. Revers je blago udubljen, a u središnjem delu zamenljena je šnala (igla sigurnica). Dimenzija znaka: 47 x 53 mm. Ovaj znak dodeljuje se od 1950. godine do danas, a izrađuje se i miniatura veličine 24 x 26 mm, koja se nosi na civilnom odelju.

OZNAKA ZA BLUZU za jedinice za hitni intervenciju. Reljefno izrađen znak od legure bronce i aluminijuma, okruglog oblika, sa natpisom *UN* u gornjem delu i sa apliciranim znakom u vidu dugmeta Ø 26 mm sa simbolom *UN* u donjem delu. Oko simbola je prsten u belom emajlu, a polje je od svetloplavog emajla na kojem su zlatna slova sa testom *UNITED NATIONS - NATIONS UNIES*. Gore je natpis *EMERGENCY FORCE*. Revers je ravan i gladak sa apliciranom malom sigurnicom na čijem donjem delu je signatura PAT i evidencijska brojčana oznaka koja označava seriju proizvođača. Dimenzija je Ø 45 mm, a vreme izdavanja od 1956. do 1967. godine.

OZNAKA ZA RUKAV. Okrugli platneni amblem (švron) od svetloplave svile, sa predstavom zemaljske kugle i sa znakom *UN* koji je omotan lovovim vencem iznad kojeg je natpis *NATIONS -*

UNITED. Okolo je kružni prsten, a detalji veženi belim svilenim koncem. Dimenzija Ø 30 mm. Vreme izdavanja: od 1950. do danas. Postoje i varijante sa sitnjim simboliom *UN*. Ovi amblemi nose se na desnom rukavu bluze ili košulje, a mogu se kao obavezan simbol pripadnosti snaga u sastavu *OUN*.

JUGOSLOVENSKA OZNAKA ZA RUKAV. Pojedinci u sastavu snaga *UN* nose i svoje nacionalno obeležje na levom rukavu košulje ili bluze svoje vojne uniforme. Ovde ćemo opisati amblem pripadnika JNA nošen u misiji na Sinaju 1956-1967. godine. To je platneni amblem pravougaonog oblika, izrađen na beloj svilenoj podlozi, sa prikazom državne zastave SFRJ. U gornjem delu je latinski natpis *JUGOSLAVIA*. Dimenzija: 54 x 102 mm. Slični tipovi amblesa kasnije su radeni na sivomaslinastočoj čoji i sa natpisom *SFR - JUGOSLAVIA*. U periodu 1991-1992. godine koristio se plastificirani amblem izrađen na crnoj čoji, sa natpisom *JUGOSLAVIJA - JUGOSLAVIJA*.

III - JUGOSLOVENSKA PRIZNANJA УЧЕСНИКА МИСИЈЕ НА SINAJУ

PLAKETA I ZNAČKE dodeljene pripadnicima misije na Sinaju imaju na sebi lik vojnika sa šlemom na glavi. Na prednjem delu šlema je znak *UN*, u produžetku natpis *EGIPAT* ili *UAR EGIPAT*. Ispod šlema je jugoslovenska trobojka u emaju, a između vojnikove brade i gornje ivice šlema je natpis *UNEF 1956 - 57 - ODRED JNA*.

PLAKETA dimenzije 76 x 73 mm izdavala se od 1956. do 1957; **SPOMEN ZNAČKA** (31 x 32 mm) - 1956 - 57 i 1956 - 60; **УЧЕСНИЧКА ЗНАЧКА** (21 x 20 mm) - 1956 - 57, 1956 - 58, 1956 - 59 i 1956 - 60.

Plakete su dodeljivane jedinicama i predstavnicima Armije koje su bile u sastavu mirovne misije.

Spomen značke su dodeljivane starešinama i predstvincima stranih armija koji su se svojim angažovanjem i doprinosom posebno angažovali i istakli u sprovođenju određenih zadataka misije.

Учесниčke značke dodeljene su starešinama i vojnicima koji su se u vremenu naznačenom na značci nalazili u sastavu jedinice, odnosno odreda JNA na Sinaju.

Ovde takođe treba istaći da je vojnički kadar bio na redovnom odsluženju vojnog roka, i da su se vojnici dnevno prihvatali učešća u misiji. Za starešinski kadar bila je to obaveza profesionalne službe, a selekcija je vršena na osnovu sposobnosti za izvršenje zadataka.

Plakete i značke radene su u preduzeću "IKOM" - Zagreb po naredbi Ministarstva narodne odbrane (MNO), kasnijeg Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu (SSNO) i spadaju u grupu naših vojnih priznanja.

DOBROVOLJAČKI ODRED DIMITRIJA LJOTIĆA

Prvi Ljotićevi dobrovoljački odredi i Srpska dobrovoljačka komanda (SDK) formirani su 15. septembra 1941. godine. Ljotićevi dobrovoljci su nosili uniforme bivše jugoslovenske vojske, s tim što su na kapama, umesto jugoslovenskog, imali srpski grb. Na grudima, na desnoj strani, nosili su krst na kome se reljefno isticao lik "velikomučenika i pobedonosača Georgija" (Svetog Đorđa) koji ubija aždaju. Ovo je predstavljalo simbol borbe protiv komunizma. Na ivici oznake nalazio se kružni natpis "С ВЕРОМ У БОГА, ЗА КРАЉА И ОТАЦВИНУ - ДОБРОВОЉЦИ".

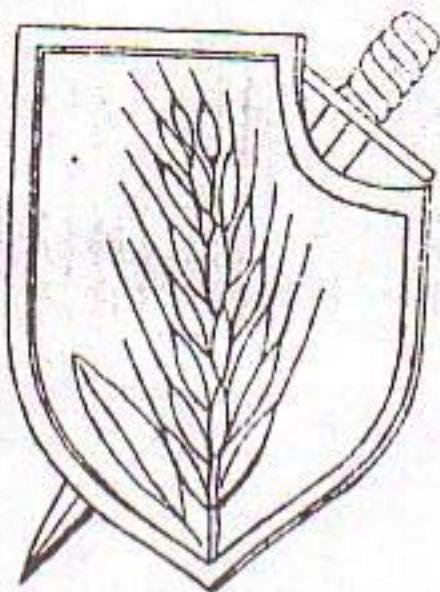

Ljotićev krst Svetog Đorđa nošen na sredini dlepa blage

Dobrovoljački krst bio je izliven po uzoru na Kosovski krst, čime je bila izražena povezanost dobrovoljaca sa nacionalnom pripadnošću svome narodu. A sveti velikomučenik i pobedonosac Georgije postao je zaštitnik dobrovoljaca, koga su oni uzeli za svoju Slavu.

Kako je ovaj krst mnogo ličio na svastiku, Ljotićevci su se ljutili zbog "uvrede" koju ima je narod upućivao, predbacujući im da na grudima nose nacistički krst.

Revers ovog krsta je gladak i ravan, a na levom kraku krsta utisnut je evidencijski broj. Na gornjem kraku krsta je šnala sa šarkicom, a u podnožju kukica koja služi za pričvršćenje krsta na grudi.

Amblem za rukav

Ljotićevi dobrovoljci su na desnom rukavu uniforme nosili i amblem. Amblem je u obliku štita čiji je desni kraj poluhučno udubljen, a iza njega je predstavljen nož sa sečivom ka levom delu. U sredini amblema nalazi se klas žita.

Stupajući u Ljotićeve oružane odrede, dobrovoljci su polagali zakletvu, koja je glasila: "Zaklinjem se svemogućim Bogom na verno služenje Otadžbini i na odanost kralju Petru II". Zakletvu su polagali pred svojim starešinama i zastavom. Obred zakletve obavljali su sveštenici, članovi Zbora, koji su se nalazili u svim Ljotićevim jedinicama. Cilj ovoga bio je da se Ljotićev fašistički pokret pred narodom prikaže kao pobožni čuvat krune i monarhije i da se naglaši kako kod nemačkog okupatora postoji puno razumevanja za "srpsku nacionalnu stvar".

Prema dokumentima, do kraja novembra 1941. godine, u 12 formiranih Ljotićevih odreda bilo je 4084 dobrovoljca.

Nenad BJELOŠ

Da li ste još uvek član Srpskog numizmatičkog društva?

Da li ste, da bi nastavili svoje članstvo u SND, platili članarinu za 1996. godinu?

Plaćanjem članarine stičete pravo na besplatan primerak načeg časopisa

NUMIZMATIČAR - Dvobroj 18/19 (1996).

INTERNET

Voleli bismo kad bi mogli uvek i u svako doba dana da se informišemo o pojavi novog numizmatičkog materijala na svetskom tržištu. Da saznamo najnovije cene ili da ponudimo svoje raritete na tržištu koje ima mogućnosti da ih plati...

MREŽA SVIH MREŽA

Sve ovo može, uz pomoć Interneta. Fenomen interneta podrazumeva milione međusobno povezanih računara širom sveta. Internet je veza više individualnih računara primenom protokola TCP/IP, kao i više individualnih mreža u jednu jedinstvenu logičku mrežu u kojoj svi dele istu šemu adresiranja. Internet je živa, stalno dopunjajuća, globalna enciklopedija civilizacije. Novi način komuniciranja menja svet u kome živimo. Internet aplikacije dolaze do izražaja u ostvarivanju veza sa stranim i posebno, udaljenim zemljama. Ubrzano se rade prezentacije numizmatičkih društava širom sveta. Danas možemo da pristupimo svakoj od tih prezentacija i da se aktivno uključimo u rad nekog društva u svetu. Ove prezentacije nam daju uvid u rad nekog društva. Tu možemo dobiti informacije o članovima, njihovim interesovanjima, saznanjima, planovima, kolekcijama... Pomerene su granice vremena i prostora. Iz kuće je moguće posetiti stotine muzeja, razgledati i analizirati njihove postavke i ne samo da možemo "šetati" svetom ne napuštaći svoju sobu nego na taj način stičemo nove prijatelje, razmenjujemo znanja i iskustva.

Korene Interneta možemo tražiti još u šezdesetim godinama kad su istraživači u Americi prvi put pokušali povezati više računara putem telefonskih linija. Prva takva mreža zvala se ARPANet i tad se prvi put spominje pojam *E-mail-a* ili elektronske pošte. Formiranjem više takvih i sličnih mreža došlo je i do njihovog povezivanja i tako sve do devedesetih godina kad prvi put spominjemo Internet.

Internet je u Jugoslaviju zvanično stigao 27. februara 1996. godine, kada je u zgradji Rektorata Univerziteta u Beogradu na prezentaciji akademske mreže Srbije prikazana sjajna prezentacija Univerziteta u Beogradu, pod digitalnim naslovom "<http://www.rcup.bg.ac.yu>".

Uporedno sa umrežavanjem rastu i tehničke mogućnosti brzine prenosa podataka. Te brzine se danas kreću do 56.000 bita u sekundi, što je brzina karakteristična za glavnu američku mrežu tzv. *backbone*. Kod nas postoji oprema koja postiže ove brzine, ali zbog loših i preopterećenih telefonskih linija teško ih je ostvariti u praksi. Zato je veza sa Internetom ostvarena satelitskim povezivanjem preko VSAT stanice (Very Small Aparature Terminal). Ovakav način povezivanja karakterističan je za zemlje sa slabo razvijenom telekomunikacionom infrastrukturom tj. za

Austrijska državna kovnica (Münze Österreich) na Internetu. Prezentacija kovinice: <http://www.Austrian-Mint.com>

one koje ne poseduju digitalni link sa inostranstvom.

Svaki računar povezan u mrežu mora imati obavezne servise (FTP, E-mail, Gopher, WWW). Potreba za pojednostavljinjem pristupa mreži dovele je do nastanka Gopher-a. Kroz ovaj sistem krećemo se veoma jednostavno. Uz pomoć strelica prolazimo kroz meni uređen u stilu kataloga. Ovi katalozi su obično na velikoj udaljenosti od nas, u nekoj drugoj zemlji. Naravno, tu možemo pronaći i upute našeg lokalnog provajdera o radu sistema. Koristeći usluge lokalnog provajdera u mogućnosti smo da komuniciramo sa bilo kojim delom sveta, a da pri tom platimo samo cenu lokalnog razgovora. Ljudi zaduženi za održavanje brinu se za stalni priliv novih i aktuelnih informacija vezanih za rad mreže, ali i mnogih drugih aktivnosti. O količini i kvalitetu materijala, iz svih oblasti, dovoljno je reći da je to rezultat rada miliona korisnika širom sveta.

Popularnost Gopher servera je pojavom multimedijalnog servisa World Wide Web znatno opala.

W W W

World Wide Web poslednjih nekoliko godina je u zenitu popularnosti. Od Gophera se razlikuje po tome što je multimedijalan. Multimedijalnost podrazumeva da možemo gledati slike, slušati zvukove, uživati u animacijama i sl. Da bismo pristupili nekom World Wide Web-u potrebno je da znamo elektronsku adresu. Tako npr. prezentaciju American Numismatic Association (ANA) možete pogledati ako kontaktirate <http://www.money.org>. Da se podsetimo: ovo američ-

ko društvo osnovano je 1891 i postavlja standarde u numizmatici koji predstavljaju obrazac ponašanja svakog modernog društva u svetu.

Jedna od tekovina civilizacije je i brzina i kvalitet informisanja. Na takav zaključak nas upućuje velika gledanost TV stanica, prodaja novina i sl. WWW nam pruža jednu sasvim novu dimenziju, koja nije ništa drugo nego rezultat čovekove vekovne težnje da vlađa informacijama. Kontaktirajući npr. <http://www.yahoo.com/news/> ili <http://www.cnn.com> doći ćemo do najnovijih vesti iz sveta, koje se, naravno, obnavljaju dnevno. Mnogo je još ovakvih adresa, jer svaka novinska agencija vredna spomena plasira vesti i ovim putem. Prednost ovakve spoznaje informacija nije samo u brzini kojom dolazimo do nekog teksta, već i u mogućnosti da stalno pratimo slikovne i zvučne informacije, onom brzinom kojom i same novinske agencije dolaze do njih.

Da biste svoj računar priključili na Internet potrebno je da zaključite ugovor sa nekim od provajdera. Ukoliko niste student ili profesor nekog od fakulteta i nemate pristup akademskoj mreži, preostaje Vam samo da se uključite u rad BK-MR Systems. "BK-MR Systems" je zajedničko ulaganje kompanije Braća Karić i MR Systems koji su zajedno osnovali EUNet Jugoslavija i to je prvi provajder koji je krenuo sa komercijalnim radom. Njegova uloga je da posreduje u komunikaciji i prenosu naših poruka. Pored ovoga provajdera postoje još neki, ali za sada nisu u komercijalnoj upotrebi. Delimični izuzetak je "Telefonia" koja podržava akademsku mrežu, a pruža usluge i firmarna.

Možda Vam se ovo čini komplikovano, i bilo bi da nije programa kao Netscape Navigator, Eudora, FTP, Internet Explorer i sl., koji ne samo da su neophodni, nego nam svojom jednostavnosću rad čine ugodnim. Stalno se pojavljuju nove softverske podrške i naprednije verzije programa. Živimo u vremenu kad se formiraju Internet standardi.

Ostaje nam da se polako privikavamo na efikasnost rada koju nam pruža razvoj Interneta. Da koristimo informacije širom sveta, dostupne u svaku dobu. Sve te informacije ne zauzimaju nikakav fizički prostor, brižljivo su složene, stalno se sakupljaju i dopunjaju. Upoznajmo novi svet!

Autora možete kontaktirati na E-mail:
mirkopl@Eunet.yu

(Redakcijski dodatak):

Jedan konkretan primer korespondencije preko INTERNETA:

CONNECT 19200

Connected to SezamNet at 14400/ARQ/V32/LAPM/V42BIS

Casopis "Racunari" - Beograd

Ned 13.10.96 11:00 - Node 5

Username: numismat

Password: *****

numismat, dobrodošli na SezamNet!

Pretходни poziv ste imali u Sub 12.10.96 08:49

Imate 29 min 52 sec na raspolaganju za ovaj poziv.

Sistemskih poruka (sysmsg): 3.

- Privatna posta: -----

52567 numismat <- numis@internet. Ned 13.10.96 01:19

Poruka 1, 1.717 chr.

- Poruke u grupama: -----

16390 numismatist <- neno Sub 12.10.96 18:08

Mail - read

52567 Za numismat Nije procitano

Od numis@internet. 13.10.96. 01:19 1717 chr

From zet.internet.dk@internet.dk!numis Sat Oct 12 19:20:42 1996
remote from

fon.fon.hg.ac.yu

Received: from zet.internet.dk by fon.fon.hg.ac.yu id aa20177; 12 Oct 96 19:20 MESZ

Received: from Modem106.internet.dk (Modem106.internet.dk [194.19.140.166])
by zet.internet.dk (8.7.5/8.7.3) with SMTP id TAA27631; Sat, 12

Oct 1996 19:30:26 +0200

Message-ID: <325F0314.7H75@internet.dk>

Date: Fri, 11 Oct 1996 19:31:48 -0700

From: Jørgen Simod <numis@internet.dk>

Organization: Denmark

X-Mailer: Mozilla 2.02 [da] (Win16; I)

MIME-Version: 1.0

To: NUMISM-L@vin.ac.edu, coms@uni.edu

CC: BiblioNumis-L@netcom.com, Numismat@sezam.co.yu

Subject: dijar

Content-Type: text/plain; charset=iso-8859-1

Content-Transfer-Encoding: quoted-printable

Where is the meeting-point for eastern, western, greek, roman,

byzantine, medieval, modern and oriental numistics? Look at your

map. The answer is quite simple: Beograd in Serbia. The Serbian

Numismatic Society has started issuing of a new numismatic

journal: Numizmatički casopis, DINAR. In the first two numbers -

issued june and september 1996 - you will not only find articles on

all above mentioned fields, but also about orders, medals,

papermoney and tokens. There are many illustrations, but

regretfully no summaries in English, French or German. Nor in

Italian or Russian or in any other foreign language. But as I have

learned many years ago: Numismatics can be read in any language.

Subscription rates and other practical informations can be obtained

from the president of Serbian Numismatic Society Ranko Mandić

Numismat@Sezam.Co.Yu

Jørgen S-Smed, Denmark

16390 Za numismatist

Od neno 12.10.96. 18:08 31 chr

Pozdravimo novog člana svlađa

16390 Nove poruke sacuvane za sledeći poziv.

Kraj rada u Ned 13.10.96 11:04

Proveli ste na vezi 4 min 18 sec.

Za danas Vam je ostalo ukupno još 1 h 25 min 42 sec.

numismat, hvala na pozivu. Dovidenja!